

Criteris de qualitat en la recerca històrica local dels Centres d'Estudis de Barcelona

Les entitats de recerca històrica local de Barcelona (CEB) desenvolupen activitats d'investigació, defensa i difusió de la història i el patrimoni amb característiques poc assimilables a les que són pròpies de l'àmbit acadèmic i universitari. Realitzen projectes de recerca arrelats al seu territori natural i responen a compromisos adquirits amb la ciutadania que els hi és propera. En funció d'aquesta singularitat els següents cinc criteris poden ajudar a definir la qualitat de la recerca des del punt de vista dels propis CEB.

El grau de complicitat i proximitat amb la xarxa ciutadana local.

Les donacions de documentació, les entrevistes, la participació de la ciutadania en els actes de divulgació i presentació de la recerca endegada i en l'aportació de nous enfocaments són elements que vehiculen el coixí social i l'estímul col·lectiu que tota bona recerca local d'un CEB necessita.

L'elecció de projectes de recerca amb projecció social.

Prioritzar elements patrimonials i de memòria col·lectiva destacats, difondre les troballes aconseguides per tots els mitjans possibles, tradicionals i digitals, i compartir-les amb la ciutadania i els centres educatius converteixen la recerca desenvolupada en una eina de progrés i transformació de l'entorn social.

La intensitat de la col·laboració amb administracions públiques i institucions.

Les relacions amb els arxius, municipals o no, les universitats, altres CEB, AAVV i, per suposat, la Coordinadora de Centre d'Estudis de Parla Catalana permeten compartir aspectes del projecte en marxa, intercanviar informació i obtenir referents. La complicitat de l'IRMU, districtes municipals i empreses fan possible obtenir fonts de finançament.

El disseny contextualitzat dels projectes de recerca històrica.

Tenir presents les recerques prèvies sobre la temàtica endegada i emmarcar el projecte local amb els elements que calgui per situar-ho en la història general són factors que aporten el rigor historiogràfic que la recerca d'un CEB ha de tenir.

La capacitat del projecte per aglutinar l'equip humà dels CEB.

Basar els projectes en decisions col·lectives dels CEB i aprofitar la potencialitat de l'experiència, els contactes i els coneixements dels diversos membres actius dels Centres fa possible una recerca més enriquidora i interdisciplinària, criteris de qualitat imprescindibles en un marc de la complexitat històrica, patrimonial, geogràfica i social que presenta Barcelona i el seu Pla al segle XXI.

MANEL MARTÍN PASCUAL (CEII)

Assistents a la jornada «Reptes i oportunitats de la recerca local a Barcelona» celebrada al Born CCM el 17 de juny. Autora: Eva Guillament. Procedència: (AMB)

Coordinadora
de Centres
d'Estudis de
Parla Catalana

CCEPC

Premi Nacional de Patrimoni Cultural 2007

sumari

des de la universitat	
A quaranta anys del retorn del president Tarradellas i del reconeixement de la Generalitat de Catalunya	pàg. 2
una imatge, una història	
Casa Guilmó d'Andorra	pàg. 3
coneguem els centres d'estudis	
Centre d'Estudis Ribagorçans	pàg. 4-5
ccepc	
El record i l'absència de la Lourdes Plans i Campderrós	pàg. 6
Exposició "Patrimoni oblidat, memòria literària"	pàg. 6
Jornada sobre historiografia local. Aportacions sobre la II República. 18 de novembre, a Lleida	pàg. 7
institut d'estudis catalans	
A propòsit del mot ebrenc	pàg. 8
institut ramon muntaner	
Balanç dels darrers mesos i propostes de tador	pàg. 9-10
l'entrevista	
Entrevista a Joaquim Mallafré i Gavalà	pàg. 11-13
Entrevista a Josep Vicent Frechina i Andreu	pàg. 13-15
la finestra	
Joan Mercader i Riba (1917-1989)	pàg. 16-17
museu	
Ecomuseu del Blat	pàg. 18-19
resenyes i novetats	pàg. 20-23

A quaranta anys del retorn del president Tarradellas i del reconeixement de la Generalitat de Catalunya

Aquest any és el quarantè aniversari del retorn del president Josep Tarradellas i del reconeixement de la Generalitat de Catalunya per part del govern espanyol. Crec que ha estat un encert que el govern català hagi fet una celebració institucional, donada la importància d'aquest doble esdeveniment, ja que, sens dubte, fou l'acte polític més transcendental de tot el procés de derogació del franquisme a Catalunya.

El reconeixement, per part del govern presidit per Adolfo Suárez, el 1977, de la Generalitat de Catalunya a l'exili constituï un autèntic "cas a part" en el marc de la transició política, ja que es produí molt abans de l'aprovació de la constitució espanyola del 1978 i comportà, de manera implícita, una mena de reconeixement dels drets històrics catalans (per més que aquests drets no s'arribessin a reconèixer d'una forma jurídica explícita).

El context en què es produí l'acord ha estat estudiat per diferents historiadors i recentment n'he pogut fer una extensa síntesi, amb material inèdit, a Josep Tarradellas. El retorn del president (juny-desembre 1977) (Ed. Dau). Remarquem-ne, breument, les fites principals. El resultat de les eleccions legislatives del 5 de juny de 1977 a Catalunya desféu els plans que el govern Suárez tenia i possibilità que s'obris una via de negociació bilateral amb el president Tarradellas. La creença de Madrid que Tarradellas acceptaria qualsevol cosa (una mena de mancomunitat de diputacions o similar) topà amb la fermesa del president que defensà el restabliment de la Generalitat i exigí el seu reconeixement com a cap de la institució (que era la doble reivindicació comuna dels partits democràtics catalans). Després d'una dura negociació, s'arribà als anomenats acords Suárez-Tarradellas concretats en la reunió del dia 1 de juliol a Madrid entre els dos dirigents polítics. A partir d'aquí, s'obrí una llarga tanda negociadora entre, d'una banda, Tarradellas i els partits catalans i, de l'altra,

el govern espanyol, que tingué com a escenari París i finalment Perpinyà. La gran eina que la part catalana utilitzà

com a mesura de pressió fou que el president no retornaria a Catalunya si fracassava la negociació. La massiva manifestació de l'onze de setembre del 1977 a Barcelona serví per evidenciar el suport popular amb què comptava la reivindicació de l'autogovern; però no fou fins al 28 de setembre que s'arribà als acords i protocols de Perpinyà que definien les competències de la nova institució i la composició del nou executiu. L'endemà, el 29 de setembre, es restablí la Generalitat i el dia 17 d'octubre Tarradellas en fou nomenat president (i també fou nomenat president de la Diputació de Barcelona). El dia 23 d'octubre Tarradellas fou rebut a Barcelona per una gernació.

Naturalment, tot aquest procés no fou possible sense que es produïssin tensions entre la mateixa part catalana. I sense que Madrid no intentés imposar repetidament limitacions de tota mena a la nova institució que s'havia d'oficialitzar. Malgrat tot això, a principis de setembre, el dia 9, ja es va poder constituir oficialment el Consell Executiu de la Generalitat; l'únic que ha estat d'unitat entre els diferents partits catalans.

Així, va poder començar a funcionar des de finals del 1977 un autogovern que actuà amb a tal fins a les eleccions del Parlament de Catalunya del 1980.

L'actuació d'aquesta Generalitat ha estat molt poc estudiada, tot i que va tenir un valor simbòlic i polític de primer ordre. Ara, a quaranta anys vista, és un bon moment per iniciar-ne un estudi aprofundit. En aquesta perspectiva, seria molt necessari que existís una recerca que vinculés l'estudi d'aquest primer govern amb el conjunt del territori del Principat. Quina percepció es va tenir de la Generalitat? Cal tenir present que durant tot el règim dictatorial no hi hagué cap autonomia i que era imprescindible, doncs, prestigiar la nova institució política perquè la població la percebes com a una eina necessària. En aquest sentit, el president Tarradellas va fer servir la popularitat personal per contribuir a donar confiança i a fer conèixer la institució. Quina visió es va tenir d'ell en una dimensió local i comarcal?

Quina fou la relació entre el govern català i els ajuntaments i diputacions? Pensem que no van haver-hi eleccions democràtiques fins al 1979 i que, per tant, hi hagué tot un període de convivència de la Generalitat amb els organismes locals i provincials franquistes. Quines tensions van existir abans i després del 1979? Com visqueren les diputacions la instauració de l'autogovern? Sabem que la discussió de l'estatut d'autonomia en determinats punts del territori va provocar una reacció de rebuig entre sectors polítics molt diferents que consideraven que les seves comarques podrien quedar marginades. Quina era la geografia precisa i les motivacions d'aquesta oposició? Bé, aquestes serien només algunes de les preguntes que, ni que fos per començar, caldria esbrinar.

ENRIC PUJOL

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

Casa Guillemó d'Andorra

Casa Guillemó d'Andorra als anys 1920. Fotografia d'autor desconegut, datada del 24-12-1928.

El casalici emblemàtic anomenat Casa Guillemó, dona a la plaça major (avui plaça Príncep Benlloch), al carrer del Cap del Carrer i a la plaça Rebés, enfront del Comú d'Andorra la Vella i de l'església parroquial de Sant Esteve. Actualment conserva la mateixa imatge externa i els esgrafiats a la façana, i és propietat de la família Rebés d'Areny-Plandolit. A l'esquerra, hi ha Casa Molines.

El primer document del llinatge dels Guillemó és de l'any 903. La casa pairal fou restaurada el 1809. Des del casament de la pubilla Maria Torres i Areny amb Francesc Duran i Maestre el 1821, al llarg de divuit generacions ha donat una nissaga de síndics, consellers generals i del Quart d'Andorra. Sent síndic general el seu fill Francesc Duran i Torres, hi hostatjà durant tres mesos el bisbe copríncep Josep Caixal l'any 1875 per les guerres carlines, i Mossèn Cinto Verdaguer el 1883.

«Mossèn Jacint Verdaguer, els dies que passà a la capital andorrana, durant la seva memorable excursió pirinenca l'estiu de l'any 1883, trobà afectuós

allotjament prop de la mateixa família Duran. La mare de Bartomeu Rebés, llavors una nena de 14 anys, N'Antònia Duran es complaïa a evocar el record entranyable del jove capellà poeta». *La Casa Guillemó d'Andorra* (J. Riera i Simó, 1979).

La senyora Toneta Duran, a causa de la guerra el 1936, començà a vendre parcel·les a crèdit, que va permetre la instal·lació de petits comerços, i així s'inicià la urbanització de l'avinguda Meritxell.

En Bartomeu Rebés i Duran utilitzà la seva llar com a centre de conferències i auditori dels Concerts Rebés inaugurats el 1936, i on tocaren els germans Claret de petits, entre altres músics i ell mateix. Fundà l'Editorial Andorra el 1967.

Al llarg dels anys, la segona planta allotjà l'oficina de les Forces Hidroelèctriques d'Andorra des del 1929 fins la inauguració de la seva seu el 1934, i el 1935 l'oficina de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis i la biblioteca.

A la planta baixa, a la finestra dreta, s'hi obrí un portal i el 1934 el seu cunyat Ramon d'Areny-Plandolit hi re-

gentà la Farmàcia Internacional fins el 1940, en què s'hi instal·là el Banc Agrícol i Comercial d'Andorra, creat el 1930 a Sant Julià de Lòria per a gestionar els salaris dels treballadors de FHASA, fins que el 1967 es va traslladar a l'avinguda Meritxell, a l'edifici on hi hagué la Vegueria francesa i avui forma part dels magatzems Pyrénées.

Al cap de casa hi va ser instal·lada la primera clínica d'Andorra, creada pel metge andorrà Dr. Antoni Vilanova i Ortiz, i el Dr. Joaquim Trias i Pujol, tornat de l'exili a Carcassona el 1942. Per a reunir la seva família hi exercí fins que va retornar a Barcelona. El 1960 el Dr. Vilanova la traslladà a un nou edifici enfront, a la plaça Rebés.

A la fotografia, a l'esquerra del portal principal de la Casa, s'observa un tragner carregant l'euga amb paqueteria, un ofici habitual a l'Andorra d'aquell temps. A la dreta del portal, una dona omplint el ferrat d'aigua a la font sota la creu de terme (ambdues desaparegudes).

ÀNGELS MACH I BUCH
PRESIDENTA DE LA SOCIETAT ANDORRANA DE CIÈNCIES

Centre d'Estudis Ribagorçans

El CERIB-Centre d'Estudis Ribagorçans / Zentro de Estudios Ribagorçans, / Centro de Estudios Ribagorçanos és un centre d'estudis comarcal creat oficialment el 2002 a les comarques de la Ribagorça (Franja) i l'Alta Ribagorça (Catalunya) amb seu a Benavarri i co-seu al Pont de Suert.

En l'evolució històrica del centre es distingeixen dues etapes: la primera que va de 2002 fins al 2010 es caracteritzada per la seva adscripció al Instituto de Estudios Altoaragoneses de la Diputació Provincial d'Osca i per la realització d'unes jornades culturals de caràcter comarcal itinerants per diferents localitats ribagorçanes, les actes de les quals seran publicades a l'any següent dins un dossier a la revista *Ripacurtia* l'anuari del centre d'estudis i on a més a més es publicaven diferents recerques i ressenyes de treballs. D'aquestes jornades se n'han realitzat vuit edicions:

- La identitat a la Ribagorça. Benavarri, *Ripacurtia* 1
- La despoblació a la Ribagorça. Areny de Noguera, *Ripacurtia* 2
- La dona: referent social i cultural al Pirineu. Campo, *Ripacurtia* 3
- Conflictes. Diàleg i Cultura al Pirineu. El Pont de Suert, *Ripacurtia* 4
- La pèrdua del furs al Pirineu. Benavarri, *Ripacurtia* 5
- Les relacions econòmiques entre Catalunya i Aragó: passat present i futur. Peralta de la Sal, *Ripacurtia* 6
- Les altres fronteres dels Pirineus. El Pont de Montanyana
- La memòria de la fe: la societat a través de la religió al Pirineu. Graus

A més a més en aquesta etapa s'ha col·laborat en edicions de llibres d'altres entitats com el CD *El llibre 1912-*

2001. Casi un siglo de cultura, publicidad y diseño gráfico en Graus editat per l'Ajuntament de Graus o la col·laboració amb la Asociación Guayente (Vall de Benasc), s'ha realitzat l'exposició *La dona referent social i cultural al Pirineu* que va itinerar per diferents llocs com Purroi de la Solana, Lluçars i Erill la Vall, a Sapeira (la Terreta) i a diferents jornades Recercat (Badalona, Tarragona) i es van fer diferents jornades a la UAB, a la Ribagorça i a Tolosa del grup d'ego documents

En aquesta etapa també es va fer el curs d'història *70 anys: Ribagorça a la Història* sobre la Guerra Civil amb sessions a Graus, Erill la Vall, Peralta de la Sal, Castejón de Sos, Alcampell, El Pont de Suert, Las Pauls, Bonansa, Fonz, Benavarri i Benasc, les actes del qual han estat publicades pel CERIB amb el títol *La guerra civil a la Ribagorça* editat per Carles Barrull i Oscar Jané.

També amb un ajut de l'Institut Ramon Muntaner i l'Ajuntament de Benavarri es va digitalitzar i inventariar l'època moderna de l'Arxiu parroquial de Benavarri i el CERIB va iniciar dues col·leccions de llibres *Ripacurtia*, una de llengua on s'ha editat:

La llengua de Castigaleu. Estudi de dialectologia de Jordi de Moners (2008)

Rellampanginga. Etnotextos ribagorçans de José Antonio San Martín Ballarín, edició de Ramon Sistac i Jordi Suïls (2010)

Col·lecció *Ripacurtia Humanitats*: *Don Juan Bayarte Calasanz y Ávalos (1622-1689). Un gobernador de la Ribagorça a la Mediterrània* de Carles II d'Antonio Espino

La guerra civil a la Ribagorça. Textos i pensaments sobre la República, la guerra i l'exili al Pirineu, edició a cura de Carles Barrull i Oscar Jané

La segona etapa iniciada al 2010 és una etapa en la que el CERIB per la crisi econòmica i d'altres tipus minva la seva activitat cultural i la seva activitat editora; tot i el descens del seu activisme en aquests anys es van realitzant diferents jornades culturals i diferents activitats però es prima l'activisme a l'edició, també és prima un àmbit geogràfic més reduït com la conca del Noguera Ribagorçana i molt especialment a la Terreta que es la part de la vall del Noguera Ribagorçana que pertany a la comarca del Pallars Jussà i al municipi de Tremp, que seria la gran desconeguda. Allà, entre els llogarets de Sapeira, Espluga de Serra i la Torre de Tamúrcia, desde 2010, el CERIB, juntament amb l'Associació Cultural de la Terreta i l'espai Integral de Natura Mas de Barreda es va fent una jornada cultural *Coneix la Terreta* amb la presentació de recerques, llibres, música tradicional i documentals sobre aquesta vall pirinenca o sobre la Franja, la Ribagorça, els Pallars o els Pirineus. En les tres darrers edicions, i gràcies a l'IRMU, aquesta figura com a seu de la Mostra Internacional de Cinema Etnogràfic. Al 2017 serà la VIII edició d'aquesta jornada ja consolidada.

També s'han organitzat jornades commemorant els 690 anys de la creació del Comtat de Ribagorça (1322) i 600 anys d'Alfons el Vell (1412- 2012) amb actes a la Terreta, Areny i Benavarri, actes de commemoració del Tricentenari de 1714 a la Terreta i el Pont de Suert amb el Grup de Recerques de les Terres de Ponent, el Grup d'Empresa Ribagorçana i l'ANC (2014) o les diferents jornades amb Mirmanda sobre patrimoni oblidat al Pont de Suert o la participació activa als actes del mil·lenari de la consagra-

Presentació del llibre "Les falles del Pirineu: l'Alta Ribagorça i el Pallars Sobirà" al Pont de Suert (2016) . Muntatge de Maria José Sahún

ció dels altars del Monestir de Lavaix i l'organització d'una Setmana Santa Cultural al Pont de Suert al voltant del Monestir de Lavaix (2016) i s'han portat al Pont de Suert exposicions de la CCEPC i de l'IRMU com *El món agrari* i *Patrimoni oblidat, memòria literària* organitzant taules rodones sobre temàtica pirinenca

També s'ha impulsat la recerca sobre la demografia a l'època moderna a Benavarri d'Abel Ajates i José Antonio Salas de la Universitat de Saragossa, sobre la festa de les falles al Pirineu: l'Alta Ribagorça i el Pallars Sobirà (2014) realitzada per Oriol Riart i Sebastià Jordà i que ha editat el CERIB i Pagès Editors i el mil·lenari del Monestir de Lavaix (2016) realitzada per Carles Barrull, Joan Casimiro, Ignasi López i Joan Ramon Piqué i s'ha participat activament en la demanda i exigència urgent d'un Arxiu Comarcal a l'Alta Ribagorça, que encara al 2017 no disposa d'aquest equipament cultural, quedant juntament amb les Garrigues a la cua de Catalunya.

Al llarg d'aquests anys i de les dues etapes, el CERIB s'ha caracteritzat per tres constants en les seves accions:

1. Ribagorça: estudiar, impulsar i divulgar el territori, el patrimoni, la natura i la llengua des d'una vessant transfronterera i interdisciplinària.

2. Pirineus: Per això des del 2004 es participa en l'organització i l'edició de les diferents *Trobades Culturals Pirinenques* impulsades per la Societat Andorrana de Ciències i d'altres centres d'estudis dels Pirineus que es van realitzant de manera itinerant pel Pirineu. La IV edició, al 2007 es va re-

Concert de l'Orfeó de Tremp a l'església parroquial de Sapeira; cloenda de la IV Jornada Cultura Coneix la Terreta (2013). Foto d'Alex de Barreda

alitzar al Pont de Suert. Fruït d'aquesta visió pirinenca també col·labora amb l'organització per part de l'IRMU i el Centre d'Estudis del Ripollès en el Col·loqui d'Estudis Transpirinencs: la cinquena edició es va realitzar a la Ribagorça, a Areny de Noguera i aquesta desena edició a Queralbs; en el Congrés Internacional de Mirmanda Observar les fronteres. Veure el món (Bellver-Puigcerdà-Llívia, 2010) o en la edició del llibre *Viure com a bons veïns: Solidaritats i identitats als Pirineus (segles XVI-XIX)* de Patrici Pujada editat per Mirmanda i Editorial Afers al 2017.

3. la Franja: la comarca aragonesa de la Ribagorça és una comarca trilingüe on hi conviuen la llengua castellana (oficial) amb el català i

l'aragonès. La llengua és un tema que ha preocupat al CERIB des de la seva gènesi: per això ha fet manifestos a favor del benasquès o de la gramàtica, va fundar juntament amb l'Associació Cultural del Matarranya, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i els Consells Locals Pro-Franja la Iniciativa Cultural de la Franja encarregada de la defensa de la llengua catalana a la Franja, de l'edició de la revista *Temps de Franja* i del Premi Franja. 4. Cultura i Territori. En aquest sentit el CERIB sempre ha donat suport a les Manifestacions a favor de la llengua catalana, de la seva utilització a l'hora d'aprendre i de parlar, també d'escriure, escoltar i llegir en català, s'ha mostrat molt crític amb la manca de cooficialització per part de l'administració local o comarcal i molt crític amb denominacions com la del Lapao a la llei de llengües de 2013 que actualment no està vigent. També, al 2008, va participar molt activament en la Jornada de la Secció Filològica de l'IEC a Benavarri.

I tot i que els vents potser bufen a favor de la llengua a la Franja o potser una mica en contra en les relacions entre Catalunya i Aragó, al marge dels convenis i dels conflictes els ribagorçans de banda i banda necessiten més jornades, més activisme cultural, més rigorositat, més recerca i un Arxiu Comarcal que canalitzi a l'Alta Ribagorça la recerca i el coneixement local o comarcal que esperem que sigui ben aviat.

CARLES BARRULL, OSCAR JANÉ I ENRIC MARQUÉS

Jornades Culturals de la Terreta. La Torre de Tamúrcia (2016). Foto Maria José Sahún

Inauguració de l'exposició "Patrimoni oblidat, memòria literària" al Pont de Suert i taula sobre literatura al Pirineu. Foto de Ramon Tremosa

El record i l'absència de la Lourdes Plans i Campderrós

El passat mes d'abril ens deixava Lourdes Plans i Campderrós a 53 anys. La Lourdes havia entrat a la junta de la CCEPC l'any 1997 ocupant ininterrompudament una de les vocalies en representació del Centre d'Estudis Històrics de Terrassa. La Lourdes era una persona discreta que mai malgastava les paraules, però darrera d'aquesta aparença sempre es trobava una opinió serena i assenyada i una disponibilitat a participar en les activitats pròpies de la CCEPC. Malgrat no disposar de transport personal sempre va procurar assistir a reunions, jornades i congressos. Des de l'any 2001 formava part del consell de redacció d'aquesta revista i des del 2007 de *Plecs d'Història Local*. Va ser editora de les actes del congrés sobre fonts orals (Barcelona, 2001), directora de les actes del congrés sobre Església, societat i poder (Vic, 2004) i membre del comitè científic i organitzador del congrés «1960-1980. Transicions i canvis» (Barcelona – Cornellà de Llobregat, 2011). Així mateix va ser impulsora de la Trobada d'entitats d'estudis del Vallès (primera edició 2013 a Mollet del Vallès). Fa uns mesos, a finals de novembre, l'havíem

trobat en la reunió preparatòria de la tercera trobada de Vallès que es va celebrar a Terrassa, contenta i esperançada de la resposta dels tractaments a la malaltia. Malauradament en la trobada celebrada el dia 3 de juny a Terrassa tots els assistents vam constatar el buit de la seva absència en el record cap una vida de dedicació a la recerca històrica des de la seva Terrassa natal.

La Lourdes era llicenciada en Història Moderna i Contemporània per la UAB, diplomada en Estudis Superiors Especialitzats i en el moment de la seva mort era coordinadora del Diploma UPC en «Tecnologia i Societat» per a persones més grans de 55 que s'imparteix al Campus Terrassa de la UPC.

Estava vinculada al Centre d'Estudis Històrics de Terrassa com a investigadora des del 1992 i com a membre de la junta directiva des del 1995 fins l'actualitat. Va ser presidenta entre febrer de 2006 i febrer de 2014. Era membre del consell de redacció de *Terme. Revista d'història* i del consell editorial de la col·lecció «Els llibres de Terrassa» editats per la Fundació Torre del Palau (2014).

De les seves publicacions podem

destacar: *La vida cultural i recreativa a la Terrassa d'ahir, 1875-1931*. Terrassa, Fundació Torre del Palau, 2000; *L'Escola Industrial de Terrassa, 1902-2002. Cent anys de vida universitària*. Barcelona: Tesys, 2002; *L'Abans. Terrassa recull gràfic, 1865-1965*. El Papiol: Efadós, S. L., 2007; i com a co-autora: *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa, 1939-1979*. Terrassa, Fundació Torre del Palau, 2007; *Diccionario biográfico de parlamentarios españoles, 1820-1854*. Madrid: Cortes Generales, 2012.

La seva absència prematura ha commogut a les persones que l'havíem conegut, a les que havíem compartit amb ella projectes, experiències, inquietuds i amistat. El seu record el guardarem per sempre.

Exposició "Patrimoni oblidat, memòria literària" Itinerància 2018

El 16 de març de 2016 vam inaugurar al monestir de Poblet l'exposició "Patrimoni oblidat, memòria literària", produïda per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i l'Institut Ramon Muntaner. Poc després es va oferir la possibilitat de programar l'exposició durant els anys 2016 i 2017. A partir de les peticions rebudes s'ha desenvolupat una itinerància d'un any i mig. Durant aquest període, l'exposició ha visitat 15 poblacions i ha generat un nombre important d'activitats paral·leles (presentacions, visites comentades, conferències, taules rodones, etc). També ha generat noves aportacions

de documentació que s'aniran incorporant al format web de l'exposició (www.patrimonioblidat.cat) que ja acull més de 300 referències.

Ara veiem la possibilitat d'ampliar aquesta itinerància durant tot l'any 2018 i hem tornat a oferir a tots els centres adherits a la CCEPC l'opció de programar l'exposició.

El calendari d'itinerància que ara obrim va des de l'1 de desembre de 2016 al 30 de setembre de 2018 (reservem l'últim trimestre de l'any 2018 per a desenvolupar una seqüència de programació al País Valencià).

Si ens voleu fer la petició, haureu d'omplir i enviar el full de sol·licitud

i us recomanem que trieu més d'una possibilitat de dates, ja que possiblement diverses entitats demanin les mateixes i haurem d'ajustar el calendari a diverses circumstàncies.

Presentació de l'exposició Patrimoni oblidat, memòria literària a Mollet del Vallès el 28 de juny de 2017.

Arxiu d'Història de Castellar **Associació Poble Vell de Corbera**
c/ Mina, 9-11 08211 Castellar de **d'Ebre**

Editen la revista anual Plaça Vella.
Tenen 175 socis.

No funciona amb socis. Principals recursos: les visites a l'espai.

Creada l'any 1999. En aquests moments tenen més de vint centres i instituts d'estudis adherits.

Cartell del Congrés *Història local: estat de la qüestió* celebrat a Sant Andreu de Palomar l'any 2015, organitzat pel Centre d'Estudis Ignasi Igalèsies

La incorporació de mots al Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2)

A propòsit del mot ebrenc

Una part gens menyspreable de la societat té una percepció sacralitzada del diccionari normatiu. Això provoca la consideració que els mots que no hi formen part no s'haurien d'utilitzar. Deixeu-me dir que es tracta d'una percepció que cal posar en quarantena: si això fos així la llengua reduiria de manera dràstica els seus recursos expressius. I això no seria positiu.

La llengua ha de donar resposta a una gran quantitat de situacions comunicatives. En el marc del repertori lingüístic dels usuaris, el diccionari normatiu – diccionari general, segons Fabra – ha d'orientar la formalitat. I ho fa en termes de comunicació general en el context de la comunitat lingüística. El seu àmbit d'influència és el dels usos formals, un àmbit funcional concret i alhora divers. Dit d'una altra manera, el diccionari ha d'orientar els usos més enllà de la col·loquialitat. L'eficàcia comunicativa de la comunicació supradialectal esdevé un objectiu destacat. Així, la selecció lèxica que comporta el procés d'establiment del corpus lèxic defuig els mots que tenen un marcat caràcter local. En el benentès que la seua exclusió del diccionari no ha de qüestionar-ne la genuïnitat. L'usuari, doncs, a l'hora d'utilitzar-los ha de qüestionar-se sobre la seua adequació en el context precís de l'esdeveniment comunicatiu que vol portar a terme.

D'altra banda, el diccionari acull una casuística interna el desconeixement de la qual pot produir desorientació entre els usuaris. El cas dels gentilicis n'és una prova: per què el diccionari conté *ampostí/na* i no *rossellà/na* (tot siga dit de passada, el gentilic dels habitants del meu poble natal). Aturem-nos-hi un moment.

Arribats en aquest punt, us proposo que us plantegeu l'impacte que tindria en un diccionari general la inclusió de la immensitat de denominacions amb què coneixem els habitants dels diferents indrets del món. Òbvi-

ament, per poc exhaustiva que fos la replega, una operació d'aquestes característiques exigiria una dimensió al diccionari que el faria inviable. S'imposa, doncs, una selecció. Així, per a l'elaboració de la primera edició del DIEC (DIEC1) es van establir uns criteris d'inclusió dels gentilicis en el corpus lèxic normatiu, uns criteris que van ser complementats més tard, a l'hora de treballar en la segona edició (DIEC2). Els criteris adoptats els veurem tot seguit.

El diccionari normatiu incorporarà els gentilicis que segueixen, sempre que tinguin una certa tradició en la llengua catalana:

Els de tots els estats d'Europa i d'Amèrica, i els més importants i coneguts d'Àsia, Àfrica i Oceania.

Els d'alguns dels estats més coneguts dels Estats Units (concretament, californià, hawaià i texà).

Dels territoris que no són estats, els dels més importants i els dels que han tingut una relació històrica amb Catalunya.

Els de les capitals europees i d'algunes de les grans metròpolis del món

Els de les ciutats principals d'Europa.

Els de les regions i comunitats autònomes de l'estat espanyol.

Els de les províncies i capitals de província espanyoles.

Els de les comarques dels Països Catalans

Els de les capitals de comarca i ciutats importants dels Països Catalans (la *importància* vindria determinada per una demografia superior als 50.000 habitants i el protagonisme històric).

Els de les regions i ciutats històriques més importants del món.

Quan la Comissió Lexicogràfica de l'Institut d'Estudis Catalans va rebre la petició d'incorporar el mot al diccionari, de seguida es va adonar de l'excel·lència amb què havia d'acollir

la sol·licitud. La petició, elaborada pel nucli organitzador de la Fira del llibre ebrenç de 7 d'abril de 2015, venia avalada per un grup ben significatiu de filòlegs, professors i professionals de la llengua de les Terres de l'Ebre i de la Franja, els quals havien realitzat una jornada científica on es va debatre la qüestió i es va elaborar un document de consens. La comissió que es va crear en l'esmentada jornada, el 28 de març de 2015 em va lliurar la documentació elaborada per tal que n'iniciés la tramitació en qualitat de persona d'enllaç entre el col·lectiu peticionari i la Secció Filològica.

A partir d'aquí, la Comissió Lexicogràfica va elaborar diversos informes sobre la idoneïtat de l'acceptació del mot. S'hi va valorar, sobretot, la implicació socioprofessional dels demandants i el consens assolit en la negociació d'alguns punts que generaven discrepàncies. La definició final proposada per la Comissió Lexicogràfica va ser:

Ebrenç-a *adj.* 1 [LC] Relatiu o pertanyent a l'Ebre o als indrets propers al curs d'aquest riu. *La ribera ebrenca. La música tradicional ebrenca. adj. m. i f.* 2 [LC] Natural del territori que comprèn els municipis del sud de Catalunya i els del sud de la Franja, les aigües dels quals són tributàries de l'Ebre. *L'escriptor ebrenç Jesús Moncada* és autor de l'obra *Camí de Sirga*.

El mot *ebrenç* ja és, doncs, al *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* (DIEC2). Hi ha entrat impulsat per una societat que les tres darreres dècades s'ha vist immersa en una dinàmica identitària singular. Una nova dinàmica que ha deixat enrere el particularisme que en qüestionava la catalanitat, ara assumida desacomplexadament des d'una especificitat enriquidora.

MIGUEL ÀNGEL PRADILLA CARDONA
UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI – INSTITUT
D'ESTUDIS CATALANS

Balanç dels darrers mesos i propostes de tardor

A finals del mes d'abril tenia lloc la XIII edició del Recercat a Reus i vam comptar com a entitat amfitriona amb el suport del Centre de Lectura. Enguany, començàvem amb la novetat de l'inici del programa d'activitats i de la carpa el divendres a la tarda. La fira estava ubicada a la Plaça d'Evarist Fàbregas, al centre comercial de Reus i es va obrir ja el divendres a les 18 hores, moment de màxima afluència de la població local en aquella zona de la ciutat. La carpa presentava una novetat important respecte a les edicions anteriors. En el seu interior es podia visitar una exposició de pòsters de projectes proposats des dels centres d'estudis, en total 47. Cada any en finalitzar el Recercat l'equip de l'Institut mira de recollir les impressions dels participants i de fer una reflexió i anàlisi d'aquella edició. Això ens va portar el 2016 a fer la proposta d'oferir als centres que hi estiguessin interessats la possibilitat de preparar un pòster per presentar un dels seus principals projectes, com una manera de donar a conèixer la intensa i rigorosa activitat de recerca i divulgació que es fa des de les entitats. La proposta va tenir molt bona acollida per part de les entitats i creiem que és una experiència que va donar un valor afegit molt interessant a la presentació de publicacions que ja es fa als estands dins de la carpa. A més a més, un cop finalitzat el Recercat, els pòsters han estat enviats a cadascun dels centres perquè els puguin utilitzar com a eines de difusió en les seves activitats o en les trobades d'entitats. Un exemple va ser la X Trobada de centres d'estudis de Lleida, la Franja, l'Aran i Andorra on es va organitzar una exposició amb els pòsters dels centres que hi van participar. Els continguts dels pòsters també es pot consultar a la web www.irmu.cat dins l'apartat de Recercat 2017. La intenció és tornar a repetir l'experiència el 2018.

Quant al programa, també es va incorporar una novetat el divendres a la tarda. Des de l'organització es

va decidir donar major protagonisme als audiovisuals produïts o participats per centres d'estudis i reservar-los un espai propi per al seu passí i per al debat. L'espai tenia el títol "Mosaïc recercat: la memòria com a recurs històric i social". L'activitat va ser conduïda per Pineda Vaquer i va incloure tres audiovisuals: "Por al cel. La vida a la Selva durant els bombardeigs feixistes al Camp de Tarragona (1936-1939)" realitzat sota la direcció de Marta Trill i Axel Baiget, una producció del Canal Camp TV amb la col·laboració del Centre d'Estudis Selvatans (La Selva del Camp); "La Memòria del Pla 1931-1955" projecte impulsat pel Centre de Recerques del Pla d'Urgell amb la intenció de conservar les vivències dels padrins i padrines de la comarca mitjançant l'enregistrament audiovisual, per evitar que es perdessin amb la seva desaparició física; i "40 anys del Congrés de Cultura Catalana" L'activitat es va tancar amb un debat en que van participar Laia Soldevila, Axel Baiget i Marta Rovira que va ser moderat per Josep Fàbregas del Centre de Lectura de Reus.

Com en anteriors edicions vam comptar amb diferents exposicions: tres ubicades al Centre de Lectura "La veu de la terra. Els escriptors de la comarca parlen", "30 anys de l'IME" (Institut Menorquí d'Estudis) i "Un

segle i mig de cultura a Reus i a Catalunya. La cultura que ha generat el Centre de Lectura", que també tenia una part al Museu de Reus, i una darre- ra al local de l'entitat la Carrutxa, "Els bombardejos a Reus (1937-1939).

Dins l'apartat de presentacions destaquen l'espai "Patrimoni a debat: reflexions des de la societat civil". Espai conduït per les Comissions Cíviques del Patrimoni del Baix Llobregat i les Terres de l'Ebre. Enguany també comptarem amb la col·laboració de la Fundació Món Rural. El tema que es va tractar enguany va ser: Com abordar l'estudi i la protecció del patrimoni dels espais agraris. Hi van intervenir: Frederic Prieto, de la Comissió Cívica del Patrimoni del Baix Llobregat; Adeline Casanova, de la Comissió Cívica del Patrimoni de les Terres de l'Ebre; Salvador Palomar, de Carrutxa i Mario Urrea, alcalde de Torrebesses. L'espai va ser moderat per Eduard Trepà, de la Fundació del Món Rural.

També va tenir lloc dins l'espai "Mosaïc d'experiències" la taula rodona "Centres d'estudis i universitats treballant junts per al patrimoni i la cultura". S'hi van presentar dues experiències: El projecte Patrimoni. Laboratori d'Investigació del Patrimoni a les Àrees Rurals, del Programa d'Extensió Universitària del Servei d'Activitats Socioculturals de la Universitat Jaume

Visita del Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya Sr. Santi Vila a la carpa del Recercat. Fons IRMU.

Presentació del projecte de Campus Extens de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona durant el Recercat celebrat a Reus. Fons fotogràfic Centre de Lectura de Reus.

Membres del patronat de l'IRMU amb el nou Conseller de Cultura Sr. Lluís Puig.

I de Castelló i el projecte de Campus Extens de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona.

I a la tarda vam comptar amb una segona part del Mosaic Recercat on es van presentar diferents projectes de centres d'estudis "La premsa històrica a la ciutat de Reus" a càrrec de Joan Navais del Centre de Lectura de Reus; "els Focs festius a la Mediterrània. II Simposi Internacional", a càrrec de Montserrat Fonts de Carrutxa; "la Jornada científica. L'obra pública i els seus professionals (s. XVIII-XX). Biografies, projectes, impacte de la modernització", a càrrec de David Moré del Centre d'Estudis Tossencs; "Paco Xammar: 50 anys a la perifèria de Tarragona", a càrrec de Ricard Lahoz del Cercle d'Estudis Històrics i Socials "Guillem Oliver" i "l'Inventari de Danses Vives de Catalunya", a càrrec de Montserrat Garrich de l'Esbart Català de Dansaires.

L'acte central va ser, com ja és habitual, els Premis Recercat que es van lliurar el dissabte a les 13.30 hores al Centre de Lectura de Reus i que va presidir el Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Santi Vila. Enguany els guardonats van ser Joaquim Mallafré i Josep Vicent Frechina "ex aequo" i el Centre d'Estudis de les Garrigues com a entitat. L'acte va comptar amb l'actuació del saxo soprano Xavier Pié.

L'Espai "Recercix", dedicat als més petits, va comptar enguany amb un espectacle literari de titelles "Bon profit, Miquel", a càrrec de la Companyia Micro Troupe i programat en col·laboració amb Litterarum. Fira d'espectacles literaris de Móra d'Ebre i el Centre Comercial el Pallol i va tenir

lloc dissabte a la tarda a l'interior de la carpa.

Com a activitats complementàries vam tenir el Vermut-presentació: "Noves formes de consum", a càrrec d'Arç Cooperativa i d'OCR (Opcions de Consum Responsable) al bar del Centre de Lectura de Reus i les visites que es van programar per dissabte i diumenge. Dissabte va tenir lloc una visita comentada a l'exposició "Un segle i mig de cultura a Reus i a Catalunya. La Cultura que ha generat el Centre de Lectura", a càrrec de l'historiador Jaume Masó, i el diumenge, una visita teatralitzada a l'Institut Pere Mata i una altra dedicada als bombardejos de Reus durant la Guerra Civil, que inclou la visita a l'exposició "Els bombardejos a Reus (1937-1939)", als carrers que van patir aquests bombardejos i, finalment, al refugi antiaeri de la Patcada.

Aprofitem per agrair a totes les entitats implicades en l'organització la seva col·laboració sense la qual no hauria estat possible, així com a tots els centres i persones participants.

La propera edició de Recercat tindrà lloc a Manresa, capital de la cultura catalana 2018, els dies 13, 14 i 15 d'abril de 2018. Ja us podeu reservar les dates i començar a pensar les vos-

tres propostes de pòster.

L'11 de novembre de 2017 tindrà lloc la X edició de l'Espai Despuig a Sant Just Desvern coincidint amb el 30 aniversari del Centre d'Estudis i amb el centenari de l'Ateneu. L'activitat se centrarà en la relació entre les universitats i els centres d'estudis i com la tercera missió de les universitat conflueix amb l'activitat territorial dels centres d'estudis. Aquesta temàtica està relacionada amb el projecte que estem desenvolupant actualment en col·laboració amb la Xarxa Vives amb l'objectiu de realitzar un cens dels professors universitaris que estan vinculats als centres i instituts d'estudis de recerca local i comarcal, bé perquè hagin participat en projectes o hagin publicat en les seves revistes o monografies, bé perquè hagin tingut càrrecs de gestió dins de l'entitat o en les seves juntes. L'objectiu és posar en valor aquesta aportació i que sigui reconeguda dins del currículum universitari. D'aquesta manera, us demanem la vostra col·laboració a l'hora de recollir les dades que ara us sol·licitem a través d'aquesta enquesta. L'enquesta es pot trobar a <http://www.irmu.org/projects/centresEstudisUniversitats>.

En aquesta darrera part de l'article l'equip de l'Institut vol aprofitar per felicitar, el que ha estat aquests darrers sis anys president de la fundació, el Sr. Lluís Puig, pel seu nomenament com a Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Enhorabona i molta sort.

M. CARME JIMÉNEZ
DIRECTORA DE L'INSTITUT RAMON MUNTANER

Entrevista a Joaquim Mallafré i Gavaldà

Joaquim Mallafré i Gavaldà (Reus, 1941) és professor, escriptor, assagista i traductor. Llicenciat i doctor en filosofia i lletres per la Universitat de Barcelona. Ha estat també docent i catedràtic d'anglès a l'Institut de Batxillerat Gaudí, de Reus i, posteriorment, professor titular a la Universitat Rovira i Virgili de 1989 fins a la seva jubilació, el 2010.

És soci del Centre de Lectura de Reus des dels anys seixanta i hi ha exercit diversos càrrecs directius. Va ser membre de la Comissió Artística del Teatre Bartrina. Entre el 1999 i el 2002 va ser vicepresident de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, corporació de la qual és membre des del 1991, en la qual ha treballat especialment dins la Comissió de Gramàtica, la Comissió de Lexicografia, i com a membre de la comissió tècnica de la Fundació Mercè Rodoreda. Soci d'Honor del Centre de Lectura des del 2012.

Ha rebut diversos premis i distincions (per la traducció d'*Ulysses*, per la traducció de Qui a casa torna i pel llibre *Llengua de tribu i llengua de polis*), i el 1998 li fou concedida la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya per la seva tasca pedagògica i traductora.

Què el va portar a orientar la seva carrera cap a la traducció?

La traducció tenia un paper en l'aprenentatge de llengües durant el batxillerat: del francès, del llatí i del grec. Crec que era una bona pràctica. Potser ens orientava més cap a la literatura que a la conversa, però vam traduir clàssics francesos, i l'ordenació de les frases llatines va ser una bona escola per a la comprensió sintàctica. Més tard, al Centre de Lectura de Reus, la tasca del Dr. Bonaventura Vallespinosa em va posar en contacte amb la importància de la traducció i em va fer conèixer nous textos estrangers clàssics i moderns: Racine, Molière, Kalidassa, Ionesco, Betti, Williams... I quan vaig ser a Anglaterra com a professor ajudant d'una *grammar school*, la immersió en la llengua en unes classes d'alumnes de batxillerat, on

Joaquim Mallafré agraïnt el premi Recercat. Reus 29 d'abril de 2017. Foto: Fons fotogràfic del Centre de Lectura de Reus.

l'anglès m'era imprescindible, el tracte amb la gent del país i la traducció eren maneres d'aprendre la llengua. Vaig triar de traduir *Look back in anger* de John Osborne, una obra que havia vist en castellà a Barcelona, perquè el teatre és bàsicament diàleg, i aquesta obra concreta tenia moltes expressions col·loquials que m'eren útils per a un anglès parlat. Allí vaig concebre la idea de canviar d'orientació: de professor de Llengua i Literatura Espanyoles, que com a llicenciat en Romàniques, era el meu destí previsible, a preparar les oposicions a una plaça d'anglès. I les traduccions successives, des de la complexa d'*Ulysses*, em va fer recuperar una llengua, la catalana, que en la meua infància era la normal de la meua família, del meu barri, de Reus, malgrat les prohibicions oficials. No teníem ràdio ni, per descomptat, televisió, i les tertúlies familiars dels dies de festa es nodrien de versos, cançons, acudits i batalletes que crec que em van donar un pòsit que jo ignorava quan l'escola, l'institut i la universitat van ser en una altra llengua. També de la cultura castellana vaig aprendre moltes coses, naturalment. La doctrina a la parròquia per a preparar la primera comunió va ser en català. I

vaig començar a llegir tant en castellà a l'escola com en català a casa amb els "Patufets" d'abans de la guerra i amb les novel·les de Josep Maria Folch i Torres. Bé, dic tot això, perquè a l'hora de posar-me a traduir va aflorar tot aquest bagatge vital que la formació acadèmica havia amagat i em sortien les equivalències catalanes de l'anglès d'una manera natural. Les lectures sovintejades de clàssics catalans, al costat d'altres d'alguna llengua més i el coneixement de l'entorn cultural de les obres que traduïa em proporcionaven els estímuls per a la traducció. Realment, aficionat a la literatura i poc dotat per a la imaginació fantàstica, sobretot comparada amb la d'obres que he traduït i admiro, la traducció em dona la pauta, el canemàs sobre el qual reconstrueixo el text original en la meua llengua.

Ha estat reconegut amb importants premis per les seves traduccions, quines són les claus per a una bona traducció?

De claus, n'hi ha moltes: les facultats de traducció i interpretació n'ensenyen els principis i traductors solvents les posen en pràctica. L'existència, primer de les Escoles Univer-

Joaquim Mallafré amb altres membres de la Secció Filològica de l'IEC en una visita a Benissanet. 18 d'octubre de 2014. Foto: Josep Santesmases.

sitàries de Traducció i Interpretació convertides després en Facultats i la possibilitat d'estudis de traducció a diverses facultats dels Països Catalans han creat una base teòrica i una pràctica solvent i directa de llengües pròximes i remotes. I no s'ha de deixar de banda la tradició d'escriptors catalans bons traductors i, en certa manera, la preparació autodidacta, vull dir sense passar per les escoles de traducció com jo mateix, que hem adquirit altres traductors.

A l'hora, doncs, de posar-se a la feina de traduir només puc donar algunes pistes, per a mi d'ordre creixent: 1 coneixement de la llengua de partida, 2 informació sobre l'entorn cultural en què es produeix una obra determinada, 3 interès per l'obra que es tradueix, i, encara més, 4 cal dominar prou la llengua d'arribada, la llengua viva i la literària, la seva tradició i els seus recursos. Potser hi ha d'altres elements a considerar, però en la mesura que aprofundim en aquests aspectes que dic, millorarà la traducció

Que el va portar a fer-se soci del Centre de Lectura i que el va animar a implicar-s'hi més directament?

De fet, des de molt aviat en la meua vida, el Centre de Lectura va ser un referent cultural de l'imaginari reusenc. La meua padrina m'hi havia portat alguna vegada i hi havia consultat alguna obra que m'interessava; el bombardeig durant la guerra, que

va provocar la mort de Regina Figuerola li conferia una determinada èpica; un cert món intel·lectual de Reus s'hi reunia, i, en aquells temps, molts reusencs es feien socis d'entitats culturals i esportives per pur voluntarisme ciutadà. Com a nucli cultural important de Reus, era el destí obligat de qui acabava la carrera de Lletres i tornava als orígens com jo, amb la carrera tot just acabada. La junta directiva, en uns moments aperturistes, aviat em va convidar a participar en les tasques del Centre: conferències, presentacions, lectures teatrals, revista, programació d'activitats... La revista, en evolució des dels anys seixanta, va ser, entre altres coses, un pont amb autors catalans que hi van escriure als inicis de la seva carrera: Benet i Jornet, Pep Albanell, Jaume Cabré, etc. eren el relleu de Josep Pla, Carner, Manent, que havien visitat la casa anteriorment, i ara els nous autors establien complicitats i col·laboració amb els joves de Reus: Ramon Gomis, Lluís Pasqual, Josep Murgades, i amb els no tan joves Xavier Amorós, Antoni Correig, Ramon Amigó... Me'n deixo, és clar, i em venen noms més aviat lligats a la literatura. Però el Centre va ser un bressol d'historiadors amb Pere Anguera al capdavant, o un estímul per a l'excursionisme –i no vull deixar de recordar la fidelitat a aquesta secció de la Rosa Magrané– o un fogar d'art, amb un ventall que des de la pintura de cavallet va obrir-se a les tendències

més innovadores de l'art actual, o amb la celebració de les terceres vies polítiques als inicis de la Transició.

Afinant, doncs, els meus motius, amb tota naturalitat el Centre de Lectura em va revifar el meu pòsit català, que no havia tingut continuïtat en la formació oficial, i va reforçar-lo amb l'exemple d'una gent culturalment sòlida en temps difícils, i amb el tracte de personalitats de camps diferents, que me'ls feien pròxims. I ja he parlat de com la relació amb el Dr. Vallespinoza va acostar-me a la traducció, que ha estat una activitat important de la meua vida cultural.

Quin ha estat i és el paper del Centre de Lectura a la ciutat de Reus i en el context de l'associacionisme cultural català?

Em sembla que amb la pregunta anterior ja es veu el paper crucial del Centre de Lectura. El que val per a mi, val per a qualsevol que ha estat interessat en la lectura i en la cultura a Reus: acadèmica, literària, excursionista, artística, associada amb el moviment ateneístic català, amb els centres d'estudis, en una actitud oberta a la ciutat i al país, que té en la projecció de la cultura un paper, històricament de substitució, i, en qualsevol cas, necessari de col·laboració, en ambdues direccions, amb els organismes oficials.

Cóm veu el panorama cultural català? Quin paper tenen i han de tenir les entitats culturals?

Crec sense cofoisme que és equiparable amb el d'estats constituïts. Tenim bons arquitectes, bons artistes, una investigació química i mèdica, una pràctica literària, una presència informàtica, una indústria i una capacitat d'exportació més que notables. Quant a la llengua, que és el camp que tracto, la quantitat d'estudis, institucions, diccionaris, gramàtiques, corpus lingüístics, acadèmia oberta, etc., són tan nombrosos o més que el d'altres societats avançades. Potser una conseqüència positiva de no tenir històricament el suport de les institucions, quan no se'ns permetien, és que ha generat la dedicació desinteressada de les entitats culturals, sempre necessàries.

També ha estat molt directament implicat en la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, quin és el paper d'aquesta institució en la societat actual?

Com sempre, l'establiment de la normativa de la llengua, a banda de les seves activitats científiques en diverses disciplines. Des de la feina de Pompeu Fabra i dels pares fundadors, amb noms importants de la llengua i de la literatura, s'ha portat a terme una tasca que sempre ha tingut continuadors, tant en la clandestinitat com en èpoques més favorables, i que em sembla que s'ha anat adaptant a les noves necessitats: si al principi la llengua literària, escrita, era l'objectiu principal, el paper de les noves tècniques de comunicació, exigeixen la inclusió de les tecnologies actuals. I la reunió d'acadèmics en un cercle potser més reduït en el passat té progressivament en compte la interrelació amb altres agents lingüístics: escriptors, escola i universitats, mitjans de comunicació i, en definitiva, l'accés de qualsevol ciutadà per a plantejar problemes o propostes.

Un fet que em sembla molt important per a aquesta interrelació amb la societat són les sortides anuals que fa la Secció Filològica a punts de tots els territoris de llengua catalana, tant a ciutats amb universitat, cosa que permet el contacte i intercanvi amb especialistes de tot el país, com a ciutats

on existeixen centres d'estudis, que fan una feina insubstituïble, amb les quals es produeix un intercanvi d'experiències i ens aporten estudis absolutament útils per a la tasca de l'IEC.

La decisió sobre els diacrítics ha creat alguna polèmica. Creu que era necessària aquesta reforma?

És normal que hi hagi veus, i són útils, que poden qüestionar les decisions de l'IEC. Tota decisió humana pot ser fal·lible. Però mireu: l'IEC ha d'enfrontar-se amb la revisió de les normes quan aquestes demanen una reconsideració. I en la seva funció d'acadèmia de la llengua –i parlo en general i no solament d'ortografia– té una documentació molt completa, del corpus lingüístic de més d'un segle, de la xarxa, de diverses institucions. Les comissions actuen col·legiadament tenint en compte una gran base de dades, les opinions i percepcions que ens arriben de l'exterior, i, naturalment, dels membres, que voten i acorden una solució, avaluada i ratificada pel ple de la Secció Filològica i de l'IEC. Em sembla que hi ha prou garanties per a acatar la decisió, encara que hi hagi opinions particulars, del tot respectables, i que des de l'exterior en qüestionin l'aplicació.

Em preocupen tendències lingüístiques que em semblen més greus: "se'm cauen els pantalons", "hagués" per "hauria" o el desaparegut "ha-

guera", "recolzar" per "donar suport", "abonar"... que no semblen inquietar gaire gent.

Pel que fa als diacrítics, he de confessar que moltes vegades jo havia de consultar el diccionari, perquè de la cinquantena de diacrítics del temps del Fabra s'havia passat a cent cinquanta. I la cosa no s'acabaria mai. Hem de tocar allò que diferencia "vénen i venen?" i passar a "venen i venen"? Doncs vinga diacrítics: "venien i venien", on els posem? "D'aquestes tecles falla la (nota) la": "la là"? Bé, per aquest camí els accents no tindrien ni fi ni compte. La nova norma s'acosta a la bàsica d'accentuació: aguts acabats en vocal, -en, -in; plans al revés, esdrúixols, tots, i no ho compliquem.

Dit això, una vegada aprovada la norma, després que a la SF i al Ple de l'IEC es discutís i que en el procés hi havia qui no hauria canviat res, qui hauria suprimit tots els diacrítics, qui hauria fet una altra llista, jo em faig la meua, tant convencional com qualsevol recepta mnemotècnica, respectuosa amb allò acordat i que em serveix per a saber els quinze diacrítics conservats, sense haver de consultar el diccionari (sol, entresol, ressol, subsol, Incasol, Repsol, mussol...? és broma!): Una **mà és el bé de Déu més gran del món, pel que sé. Si hi són, us té a vos sol.** Tots els mots en negreta tenen parella amb accent diacríctic. I així ho vaig trampejant.

Entrevista a Josep Vicent Frechina i Andreu

Nascut a Massalfassar el 1966 és crític musical i literari, estudiós de la música i de la cultura popular del País Valencià. Actualment és president de la Federació d'Instituts d'Estudis Comarcals del País Valencià (FIECOV). En el Recercat d'enguany ha estat guardonat amb el premi a una persona vinculada a un centre d'estudis juntament amb Joaquim Mallafré.

Cóm descriuries el panorama cultural actual al País Valencià? Quines serien les oportunitats i els reptes per a la cultura en aquests propers anys?

El panorama cultural al País Valencià viu una dissociació dramàtica: es troba en un moment excel·lent –potser el millor moment que ha tingut mai– a nivell creatiu però sota mínims pel que fa al consum cultural. I els dos extrems d'aquesta terrible bipolaritat són conseqüència directa de vint anys de gestió cultural nefasta per banda dels governs del Partit Popular. D'una banda el país ha quedat fet un solar, sense mitjans de comunicació públics, amb un plantejament de la cultura basat en la construcció de grans contenidors buits per nodrir el macromercat de la corrupció i amb una hostilitat

explícita i manifesta cap a tots els valors positius que implica la cultura, especialment aquella que s'expressa en la llengua pròpia del país. I de l'altra, la reacció creixent dels sectors més dinàmics de la societat civil ha creat com una mena Conselleria de Cultura alternativa articulada al voltant de centenars d'entitats, ateneus, associacions i col·lectius que ha teixit una xarxa al llarg i ample del país, ha contrarrestat la manca de polítiques culturals institucionals i ha generat un entorn propici per a l'autogestió i la posada en marxa d'iniciatives de tota mena. Això darrer ha tingut una incidència molt

Josep Vicent Frechina recollint el premi Recercat. Reus 29 d'abril de 2017. (Fons fotogràfic del Centre de Lectura de Reus)

especial en l'àmbit de la música on hi ha una oferta espectacular i on l'edició de discos ha crescut de forma ben bé exponencial en els darrers anys. Per contra, els hàbits de lectura en català es troben sota mínims, els teatres no aconsegueixen omplir les seues sales, aventures com las dels cinemes Alba-Texas, amb pel·lícules d'estrena subtitolades en català, no estan tenint la resposta de públic que es mereixen i el món de l'audiovisual no té mercat on exhibir l'enorme talent que congrega.

El repte principal és, doncs, aquest: crear públic per a la cultura autòctona, assegurar que una massa crítica de creadors culturals poden viure de les seues creacions, elevar els índex de consum cultural per a que siguin homologables als d'un país europeu normal.

La nova Conselleria de Cultura presentà fa un any el seu Pla Estratègic 2016-2020 "Fes Cultura" dissenyat a partir d'un estudi encomanat al Departament d'Economia Aplicada a la Cultura (Econcult) de la Universitat de València i elaborada amb la col·laboració dels agents culturals. Aquest pla es molt ambiciós perquè pretén convertir la cultura en un dels motors de canvi del model productiu, però també per això mateix és, des del meu punt de vista, una miqueta inquietant perquè posa l'accent en el vessant econòmic de la cultura i això hauria de ser més una conseqüència de les polítiques culturals que la seua principal motivació.

En qualsevol cas, ara que ja està completament redissenyat l'Institut Valencià de Cultura i amb un grup de gestors molt interessants al seu capdavant, veurem com evoluciona tot plegat.

Quin ha estat el paper de les entitats culturals i quin hauria de ser en els propers anys?

Com t'he dit, el paper de les entitats culturals ha estat clau perquè han suplert les mancances de l'Administració que, en aquest cas, s'ha ben esforçat per a que foren moltes i diverses i arribaren a tots els àmbits de la cultura. Tots els importants processos de patrimonialització esdevinguts en els darrers anys, tant en l'àmbit material com en l'immaterial, han sorgit des de baix, des de la xarxa associativa. Totes les experiències de posada en valor d'elements arquitectònics, paisatgístics, musicals, literaris —el cas de les festes Estellés organitzades per desenes d'associacions cada any, n'és un cas ben paradigmàtic—, lingüístics o etnològics han estat iniciades des del sector privat. Les institucions han arribat després, si alguna vegada ho han fet. Aquest treball és imprescindible i rarament té un retorn immediat als promotors sinó que els fruits passen directament al bé comú.

Sense la feina de les entitats aquest país seria ara culturalment un paisatge desolat, deprimat i sense expectatives de futur.

En els propers anys caldria tindre ben presents les errades del passat, quan l'accés de les forces progressistes desactivà quasi completament la societat civil que, pel que fa a l'àmbit cultural, té un paper crucial perquè aporta el nervi i el múscul indispensables.

Cóm definiríes el model de centre d'estudis del País Valencià?

En general es tracta d'entitats privades en règim d'associació, de caràcter local o comarcal, que compten amb un nombre de socis que pot arribar als dos o tres centenars i que funcionen dinamitzats per un grup petit de persones que fa molts anys que s'hi dediquen. Hi ha, evidentment, significatives excepcions de tot això, però la majoria podien acollir-se davall d'aquesta descripció. Molts d'ells es fundaren en la mateixa època —entre finals de la dècada de 1980 i principis de la de 1990— i encara tenen alguns dels seus fundadors al capdavant. Aquesta manca de relleu generacional sembla ser un problema endèmic del model associatiu que representen els centres d'estudi.

Al País Valencià els centres d'estudi han tingut un paper decisiu en la creació de patrimoni i en el reforçament d'identitats comarcals. Han sigut agents de dinamització cultural i han fet de pont entre la universitat i la societat. Tot plegat crec que els atorga un alt valor estratègic que no tinc molt clar que l'Administració haja sabut detectar.

La FIECOV ha iniciat recentment una nova etapa, pots parlar-nos de la història de l'entitat però sobretot, ens pots explicar quin és el nou plantejament i la seves perspectives de futur?

La FIECOV es va fundar el novembre de 1998 al Monestir del Puig impulsada per diversos centres d'estudi que pensàvem que calia un nivell superior d'articulació i de coordinació entre nosaltres i ha passat per quatre etapes ben definides: durant la primera, davall la presidència i impuls d'Emili Casanova, es va fer un gran esforç per visibilitzar la feina dels centres d'estudi, es va buscar infructuosament l'aixopluc de les institucions —es reberen molt bones paraules però mai es van concretar en una oferta definitiva— i es va dotar

a la Federació d'una presència pública considerable. Després, i ja amb una certa decepció per la manca de veritable suport administratiu, es va optar per un model de presidència rotatòria anual aprofitant el cicle de jornades de patrimoni que ja havíem començat a organitzar anys enrere: el centre que acollia la jornada de patrimoni ostentava la presidència de la FIECOV durant aquell any. Aquest model resultà ser molt poc operatiu i l'any 2008 —justament el mateix any en què la Federació va rebre el Premi Cavanilles que atorga el Centre Excursionista de València—, després de que per segon any consecutiu no es trobara cap centre que n'assumira la responsabilitat, es creà una Junta Gestora de la qual jo vaig fer-me càrrec interinament de la presidència i es deixà la FIECOV en una mena de stand by que mantenia una dinàmica de supervivència amb una activitat centrada exclusivament en la interlocució amb les administracions i la col·laboració periòdica amb la Universitat de València amb qui, des de l'any 2011 celebrem una trobada-congrés anual. Aquesta fita va servir per revitalitzar una mica la Federació i, amb l'arribada de les forces progressistes a les institucions, van decidir refundar-la per començar de nou. Així, la FIECOV va iniciar la seua quarta etapa amb la meua presidència refrendada en l'Assemblea Fundacional que va tindre lloc al Centre Octubre de Cultura Contemporània el 16 d'abril del 2016.

Amb aquesta nova singladura la FIECOV reprén alguns del seus pressupòsits inicials consistentes a coordinar l'activitat dels centres d'estudis —estem a punt de presentar el portal web de la Federació des d'on es podrà accedir al directori complet—, difondre i posar en valor la seua activitat, fer d'interlocutor amb les diferents institucions representant tots els instituts i centres d'estudis comarcals i locals del País Valencià i promoure la coordinació d'aquests amb els de la resta dels territoris catalanoparlants mitjançant la integració de la FIECOV en la CCEPC i la col·laboració amb l'IRMU.

Quines són relacions que teniu establertes amb les institucions públiques i les acadèmiques?

En aquests moments tenim una re-

Josep Vicent Frechina, a l'esquerra participant en una taula de l'Espaig Despuig celebrat a Otos, 16 de novembre de 2013. Fotografia: Conxita Rabadà.

lació molt estreta amb la Universitat de València, per mitjà del Vicerectorat de Participació i Projecció Territorial amb qui, com t'explicava adés, organitzem un congrés anual —el del 2016 va estar dedicat a la Memòria Històrica i Democràtica i el que celebrarem el novembre proper girarà entorn del Patrimoni Immaterial. I també amb la Diputació de València, a través de la Institució Alfons el Magnànim on disposem d'un treballador a temps parcial dedicat a tasques administratives de la Federació i on s'ha obert una col·lecció de llibres d'estudis locals i comarcals coordinada també per aquest treballador. Tant amb la Universitat com amb la Diputació signarem properament un conveni que formalitzarà aquestes col·laboracions.

També amb la Diputació estem preparant la convocatòria d'un concurs d'investigació comarcal per a joves de batxillerat on comptarem amb la col·laboració de Caixa Popular i d'altres entitats valencianes amb les quals ja hem iniciat els contactes pertinents.

A banda de tot això, també estem en contactes amb l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, amb el Consell Valencià de Cultura, amb l'Institut Juan Gil-Albert de la Diputació d'Alacant i amb la Conselleria de Cultura i Educació de la Generalitat Valenciana que segurament fructifiquen en algun projecte conjunt en els propers mesos.

I ja hem sol·licitat la nostra adhesió a la CCEPC fent bo un dels objectius més urgents d'aquesta nova etapa de la Federació.

De quina manera es podria treballar per a una millor articulació cultural entre els diferents territoris de parla catalana?

Crec que un dels grans fiascos de la Transició política va ser el fracàs en l'articulació d'un mercat cultural únic que englobara tots els Països Catalans. Un fracàs fruit de l'escassa visió de futur dels dirigents de tots els territoris implicats, de la seua manca d'audàcia política i de la seua "catalanitat elàstica", si ens permeteu dir-li així, que s'estira quan opera en l'àmbit sentimental i s'arronsa quan es tracta d'abordar assumptes pràctics. D'una manera o altra, el cert és que l'estat de les autonomies ha tingut com a seqüela perversa una progressiva impermeabilització de les fronteres administratives que ha anat obstaculitzant els fluxes culturals naturals. Per això ara calen polítiques decidides que inverteixen aquest procés autolesiu: ja fa dècades, per exemple, que hauríem de rebre, en règim de reciprocitat, les diferents televisions i ràdios autonòmiques. En aquest sentit, la mera existència de la CCEPC és francament impagable i marca d'alguna manera el camí. Sóc un ferm convençut que un dels pilars de l'articulació territorial és la xarxa de relacions personals i potser és aquí on caldria incidir: aprofitar recursos com el Recercat per aprofundir en aquestes relacions, fomentar els intercanvis entre centres d'estudis, treballar per millorar la distribució de les nostres publicacions arreu dels PP.CC., insistir en les exposicions itinerants com a instruments de cooperació i divulgació i, sobretot, aprofitar la zona franca que ens brinda internet on no hi ha més fronteres que les que els nostres esquemes mentals ens vullguen imposar. Ací trobe que està la pedra angular de l'edifici que volem construir.

M. CARME JIMÉNEZ

Joan Mercader i Riba (1917-1989)

Semblança a propòsit d'un centenari

Joan Mercader va ser el gran dels tres fills d'un fideuer de la plaça del Mercat d'Igualada que aconseguí transformar el negoci familiar en una fàbrica de pastes ("La Ideal"). En la formació del jove Mercader hi van influir la vinculació del seu pare a l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera entitat de la qual fou vice-president i un oncle seu (Joan Riba Faura), industrial blanquer i home de significada actuació política com a militant de la Lliga Regionalista. L'origen de la seva vocació historiogràfica cal cercar-lo, precisament, en la influència que exercí el catalanisme i l'interès (com afeccionat) del seu oncle per la història, el qual li féu conèixer l'obra de Ferran Soldevila. L'ensenyament primari i part del secundari els cursà a les escoles de l'Ateneu Igualadí llavors centre d'una intensa activitat cultural, una institució que marcà de manera molt acusada la seva personalitat.

El seu pare volia que cursés uns estudis adients per a la seva futura incorporació al negoci familiar, però els seus mestres el convenceren perquè a més d'estudiar comerç i idiomes iniciés el batxillerat, amb vistes a estudiar, després, pedagogia. Els dos primers cursos de secundària els seguí a l'Ateneu, i els posteriors, a l'Institut d'Ensenyament Secundari d'Igualada, inaugurat el 1933.

El 1935 començà els estudis de magisteri a l'Escola Normal de la Generalitat. L'esclat de la guerra civil (i el seu desenllaç) va comportar una de les ruptures més profundes experimentades per la trajectòria històrica del país, que l'afectà intensament. Durant els anys de la guerra estudià, fins a acabar-la, la carrera de mestre. Però finalment fou mobilitzat: participà en la retirada de l'exèrcit de la República a França i, tot seguit, tornà a Espanya, on fou temporalment confinat en un camp de concentració.

En la immediata postguerra, la seva decisió de desvincular-se del negoci familiar determinà que el seu pare accedís a la seva vocació de cursar estudis de Filosofia i Lletres, en l'especialitat d'història. Els seus estudis a la Universitat de Barcelona (a partir de 1940) propiciaren que entrés en contacte amb el món de la resistència cultural catalanista i antifranquista. Unes relacions que determinaren que assistís als cursos clandestins organitzats pels Estudis Universitaris Catalans, impartits per Jordi Rubió i Balaguer i a les classes després del seu retorn de l'exili de Ferran Soldevila, que acabaria esdevenint el seu mestre. Paral·lelament, es relacionà amb les activitats -també clandestines- de l'Institut d'Estudis Catalans i entre el 1946 i el 1953 ocupà la vicepresidència de la Societat Catalana d'Estudis Històrics. El 1944 fou co-fundador a Igualada (juntament amb Josep Romeu i Figueras, Josep M. Solà Solé i d'altres) del grup Anabis, que entre el 1944 i el 1947 organitzà nombrosos actes culturals protagonitzats per destacades figures de la intel·lectualitat catalana implicades en la resistència cultural. Mentrestant, inicià la recerca historiogràfica sobre el període napoleònic a Catalunya, que esdevindria el tema de la seva tesi doctoral. La redactà sota la direcció oficial d'Antonio Rumeu de Armas i la direcció efectiva de Ferran Soldevila, i la va presentar i llegir el 1947.

La lectura de la tesi doctoral significà el reconeixement de la seva vàlua com a investigador i li obrí les portes de la docència universitària en una situa-

ció d'interinitat i de migrada remuneració, que s'havia de perllongar durant anys. El 1948 entrà com a professor adjunt a la càtedra d'Antonio Palomeque per impartir les assignatures d'Història General i d'Història de la Cultura. Però tot i que formalment estava vinculat a la càtedra de Palomeque, gràcies a la benevolència d'aquest, l'activitat docent i investigadora la va desenvolupar al costat de Jaume Vicens Vives -que el 1948 s'incorporà com a catedràtic a la Universitat de Barcelona.

El 1947 impulsà la fundació del Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada -sota el patronatge de l'Ajuntament igualadí- amb l'objectiu de donar impuls als estudis locals i comarcals i fomentar la creació d'infraestructures culturals de la seva ciutat nadiua: biblioteca comarcal, museus, arxius... La primera realització important fou la publicació (el 1949) de la primera Miscel·lanea Aqualatensia, on hi van col·laborar algunes figures de la intel·lectualitat catalana de l'època. Amb el suport de Josep Iglésies i l'ajut, entre d'altres, d'Emili Giralt, Vicenç Ros (de Martorell), Albert Ferrer (de Vilanova)... impulsà la celebració de la I Assemblea d'Estudis Intercomarcals, que se celebrà a Martorell el 1950. La vinculació de Mercader a aquest moviment comportà que intensifiqués la seva connexió amb Josep Iglésies, amb el qual l'uní una gran amistat; ambdós es dedicaren, durant anys, a promoure l'erudició local i comarcal i s'esforçaren per dotar-la d'infraestructura.

Els anys compresos entre el 1948 i el 1954 foren decisius per a la cristallització de la renovació de la historiografia catalana i espanyola impulsada per J. Vicens. Mercader participà amb J. Reglà, J. Nadal, E. Giralt i altres alumnes més joves de Vicens, com J. Fontana en aquesta tasca, que es plasmà amb la realització de quatre projectes. La publicació d'una nova història d'Espanya: *la Historia Social y Económica de España y América*, que atorgà gran importància als aspectes econòmics i socials fins llavors negligits per la historiografia hispànica; d'una història de Catalunya anomenada, finalment, *Biografies ca-*

IX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos a Igualada. 7 de maig de 1967. Joan Mercader exposa la ponència *Esbós metodològic d'una història local*.

Inauguració del curs del CECI 1951-1952 a Montserrat. 21 d'octubre de 1951. (Joan Mercader a la segona fila, des de baix, el 3r començant per l'esquerra).

IV Ple anual del CECI. 24 de juny de 1951. Joan Mercader actuava com a secretari.

talanes per exigències de la censura, redactada amb els mateixos criteris i que pretenia atorgar gran rellevància a l'època contemporània; d'una revista orientada a facilitar la difusió dels treballs dels investigadors del país i estrangers: *Estudios de Historia Moderna*, el primer número de la qual aparegué el 1951; i de l'*Índice Histórico Español*, dedicat a ressenyar, de manera sistemàtica, les noves aportacions historiogràfiques, que es publicà a partir de 1953.

Després d'un quinquenni d'intensos treballs al costat de Vicens i dels altres col·laboradors a la seva càtedra J. Nadal, E. Giral, J. Reglà..., el 1953 va caure malalt d'un procés asmàtic. Els metges li aconsellaren un canvi de residència a una regió de clima sec. La convocatòria, el 1954, d'una plaça de col·laborador científic del Consell Superior d'Investigacions Científiques a Madrid li oferí la possibilitat de solucionar, alhora, dos problemes: els efectes nocius que tenia per la seva salut el clima barceloní i la inseguretat econòmica implícita en el seu llarg interinatge en la docència universitària. L'obra realitzada l'avalava per oposar a la plaça amb totes les garanties. Superà les oposicions i accedí a un càrrec per exercir l'ofici d'historiador, que li proporcionà, definitivament, seguretat econòmica.

Això l'obligà a fixar la seva residència a Madrid, on va romandre trenta anys, és a dir, fins a la seva jubilació el 1983. Un canvi que resultà beneficiós per a la seva salut, però que l'obligà a viure en un context social i cultural al que mai no s'acabà d'adaptar. Tanmateix, en el seu "exili" de Madrid va desplegar una activitat investigadora molt notable, i allà a part de llegir de manera incansable va escriure i publicar gran part de la seva obra. El reconfortaven les seves estades anyals a Catalunya, on

es retrobava amb l'ambient i els amics que tant enyorava. Les visites que rebia a la residència de CSIC –l'antiga Residència de Estudiantes– de col·legues, estudiants i joves llicenciats catalans, que ell acollia amb exquisida cordialitat, li servien per mantenir el contacte amb el món cultural al qual es considerava vinculat. Una intensa relació epistolar amb amics i col·laboradors i les estades nadalenques i estiuenques a Igualada van garantir la continuïtat del seu Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada i en van assegurar el nivell i la progressiva renovació.

La seva recerca s'encaminà a estudiar el trasbals que va significar que Catalunya i Espanya es veiessin abocades a esdevenir un dels escenaris de les guerres napoleòniques, en el context de la instauració d'un nou ordre europeu a partir de la ruptura que significà la Revolució francesa. I ho féu, no tant des de la perspectiva que reiteradament havia estat objecte d'atenció historiogràfica, sinó preocupat per esbrinar el tipus d'organització política i administrativa i, en definitiva, quin nou ordre social havien intentat implantar Napoleó i els espanyols afrancesats. La seva tesi (publicada el 1949) la dedicà a aquesta qüestió: *Barcelona durante la ocupación francesa (1808-1814)*. En els anys immediatament posteriors, publicà nombrosos treballs sobre la política desplegada i l'organització administrativa desenvolupada per les autoritats franceses i els seus col·laboradors autòctons en el curs d'aquest període.

L'inici del que va ser l'altre gran tema d'investigació fou l'estudi d'una qüestió fins llavors gairebé ignorada i fins a cert punt menystinguda per la historiografia catalana. Ens referim a l'establiment del règim de Nova Planta imposat per la nova dinastia borbònica,

després de la desfeta catalana davant l'exèrcit hispano-francès de Felip V. L'article amb el qual enceta aquest nou tema d'estudi i reflexió historiogràfica el publicà el 1951: "La ordenación de Cataluña por Felipe V: la Nueva Planta". La continuació d'aquesta línia d'investigació s'afirmà arran dels encàrrecs per elaborar dues obres de síntesi sobre el segle XVIII dirigides per J. Vicens: *Els capitans generals*, volum X de les *Biografies Catalanes* (1957) i "La época del despotismo ilustrado" (escrita en col·laboració amb A. Domínguez Ortiz), dins el volum IV de la *Historia social y económica de España y América* (1958). I culminà amb la publicació *Del 'Consell de Cent' al Ayuntamiento borbónico* (1961) i d'*Un organismo piloto en la monarquía de Felipe V: la superintendencia de Cataluña* (1966-67). Els expressats estudis, traduïts al català, constitueixen la base d'una de les seves obres cabdals: *Felip V i Catalunya* (1968).

Però aquesta tasca no li féu oblidar totalment el seu tema central de recerca: el període napoleònic a Catalunya i a Espanya. La represa d'aquesta línia d'investigació –en el curs dels anys seixantes– donà lloc a la redacció d'una obra molt ambiciosa: José Bonaparte, rey de España (1808-1813), en dos volums publicats el 1971 i el 1983. En els darrers anys, sense abandonar totalment altres temes del seu interès intel·lectual –la crisi de l'Antic règim, l'educació pública, els orígens de l'anticlericalisme...–, els seus esforços s'orientaren a tractar de completar l'estudi de la Catalunya napoleònica amb el que inicià la seva carrera historiogràfica. L'expressada recerca culminà amb la publicació del llibre *Catalunya i l'Imperi Napoleònic* (1978).

PERE PASCUAL
GEMMA ESTRADA

La Xarxa de Patrimoni Rural.

Ecomuseu del Blat

La Xarxa de Patrimoni Rural. Ecomuseu del Blat és una associació que neix a la comarca d'Osona per iniciativa de la Universitat de Vic (UVic-UCC), l'Associació Tonis de Taradell, la Casa Museu Verdaguer de Folgueroles, El mas El Colomer de Taradell, el Museu del Pa de Tona, El Camp de les Lloses de Tona, el Molí de la Calvaria de Calldetenes, l'Escola de Formació Professional Quintanes de Les Masies de Voltregà i els ajuntaments de Taradell, Tona i Santa Eulàlia de Riu-primer.

Es tracta d'una xarxa oberta de persones, entitats i institucions que, a partir del fil conductor del conreu del blat, vol contribuir a la preservació, recerca i difusió de la memòria agrícola, ramadera, dels oficis menestrals i de la vida del món rural, així com dels paisatges on es despleguen. Pretén afavorir el desenvolupament econòmic, social i cultural dels municipis implicats posant en valor el seu ric patrimoni; contribuir a la dinamització local agroecològica vinculada als àmbits cultural i productiu; participar de forma pro activa en la gestió del patrimoni rural i en la preservació i potenciació dels paisatges del territori. En definitiva, esdevenir una eina de participació cívica en el desenvolupament col·lectiu del medi

Mas El Colomer de Taradell, paradigma de les cases pairals de la Plana de Vic, seu patrimonial on gràcies al treball de conservació de Joan Lleopart es va covar la idea de crear la Xarxa de Patrimoni Rural. Ecomuseu del Blat (fotografia: XPREMB)

rural que contribueixi a la preservació de la identitat de les persones en relació amb la terra, la manera de viure i els productes propis.

Les seus patrimonials que actualment formen part de la Xarxa són el mas El Colomer, l'Alzinar i la Cabanya de la Roca de Taradell; el Museu del Pa i el Camp de les Lloses de Tona, el Molí de La Calvaria de Calldetenes i la Casa Museu Verdaguer de Folgueroles.

La Cabanya de la Roca ha estat restaurada per l'Ajuntament de Taradell qui n'és el seu propietari. Es tracta d'una cabanya d'era construïda

el segle XVIII on es feien els pallers per poder tenir les garbes a aixopluc i conservar-les ben eixutes fins a la batuda. L'edificació també s'utilitzava per guardar farratges i tenir-hi animals tancats. El visitant hi trobarà un centre d'interpretació amb informació sobre les diverses seus de la Xarxa i una exposició sobre l'ofici d'escloper.

L'Alzinar de la Roca vol reviure l'ofici de carreter, la fusta i el ferro al servei del transport. Creat pels Tonis de Taradell a la dècada de 1990, és un espai on s'han conservat i restaurat més de 70 carruatges, diversitat

Recreació de rituals dedicats a Demèter, deessa grega protectora dels cereals i de l'agricultura, a càrrec del grup KuanUm (fotografia: XPREMB)

Taller de batre del Molí de la Calvaria de juliol de 2017 on després de fer el modoló es bat a pota per després fer el paller, ventar i moldre el gra (fotografia: XPREMB)

de guarniments i d'eines del camp. L'interès etnogràfic de la col·lecció i el fet que encara avui s'utilitzin els carros i eines de treball pels passants dels Tres Tombs, permeten assegurar que es tracta d'una de les col·leccions de carruatges més importants del nostre país.

El Museu del Pa mostra l'ofici de forner, les eines i feines de fer pa. Es va crear l'any 1982 per iniciativa de Joaquim Sañé, forner de Tona. S'hi aplega una recopilació de més de tres-centes eines relacionades amb la producció del pa i conté una de les col·leccions de pans tradicionals més completa de Catalunya formada per tres-cents pans procedents de les comarques catalanes i d'arreu del món.

Les col·leccions del mas El Colomer pertanyen a una Masia de fondes arrels. Conté una col·lecció inventariada de més de mil peces repartides en diverses sales on es mostren selles i guarniments, eines agrícoles de tracció animal, cistells, i a les golfes, la sala del Museu del Blat, a l'antic graner, on s'exposen les eines emprades en el cicle de conreu dels cereals d'hivern. Prop de la casa, en el camp dels Ametllers, seguint el cicle de l'any agrícola, s'hi pot veure la restitució d'un model de rotació quadriennal de conreus, on s'experimenta amb finalitats etnològiques, històriques, agronòmiques i educatives. S'hi conreen varietats antigues de cereals que amb la revolució verda de mitjans segle XX havien estat desplaçats per noves varietats més productives. El visitant pot participar en la restitució de les feines del cicle de l'any amb l'ús de l'energia animal.

El Molí de la Calvaria és un molí fariner hidràulic a la riera de Sant Martí de Riudeperes. Conté reproduccions de diferents molins moguts per l'energia humana i animal. Es complementa amb un forn de llenya rotatori per a la producció de pans de varietats de cereals recuperades. El molí forma part de la Ruta dels molins, un itinerari de visita de sis molins situats a la riera amb els canals, regs i basses que conformen una notable obra d'enginyeria hidràulica.

La Casa Museu Verdaguer vol mostrar la casa d'un pagès del carrer Ma-

Restitució del paller al mas El colomer de Taradell l'estiu de 2016(fotografia: XPREMB). Si voleu veure en 30 segons la feina de 6 hores:<https://www.youtube.com/watch?v=79nfgtGTckk>

jor. Forma part de la casa familiar on el poeta romàntic Jacint Verdaguer (1845-1902) va viure els primers anys de la seva vida. A banda d'aspectes biogràfics del poeta, també es reproduïen elements de la vida quotidiana d'un poble rural de la Plana de Vic. La Casa Museu Verdaguer és també la història de moltes famílies del poble de Folgueroles, situat a cavall de la Plana i les Guilleries, que practicaven la pluriactivitat: parcers i assalariats, que feien de picapedrers, traginers o bosquerols a temps parcial.

El Camp de les Lloses és un jaciment arqueològic ubicat estratègicament als peus del turó del Castell on els segles II i I aC s'erigia un vicus militar romanorepublicà de notable valor històric. El jaciment museïtzat, disposa d'un centre d'interpretació on s'explica la manera de viure dels pobladors d'aquest nucli habitat i s'exposen els materials documentats a l'excavació del jaciment. Seguint la metodologia de l'arqueologia experimental, es restitueixen els cereals que cultivaven i s'elaboren els pans que consumien els soldats del campament.

Entre les activitats que porta a terme la Xarxa destaquen els inventaris i documentació de patrimoni rural i els tallers de restitució de les feines agrícoles, ramaderes i els oficis menestrals com els moliner, escloper,

carreter, ferrer i baster. Porta a terme visites guiades i tallers educatius adreçats a les escoles i instituts, i també —entre d'altres— col·labora amb l'associació Osonament (Centre Mèdic Psicopedagògic d'Osona), formant un equip d'usuaris del centre en temes de patrimoni rural. L'associació difon la cultura rural a través de conferències, exposicions i audiovisuals. Forma part del Consell Comarcal de Museus d'Osona i té la voluntat d'integrar-se a la Coordinadora de Centres d'Estudi de Parla Catalana.

JOSÉ A. CORRAL, SANTI PONCE
I JACINT TORRENTS

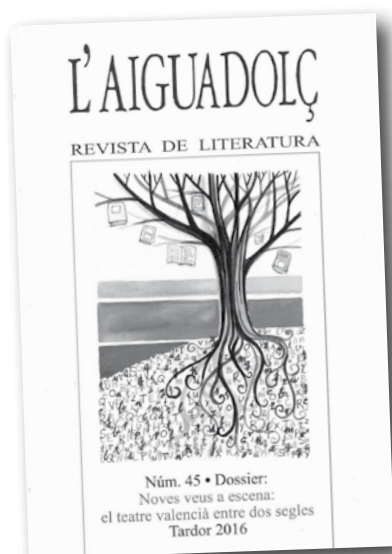
Taller de segar a Taradell

Diumenge, 25 de juny de 2017
Camp dels Ametllers, El Colomer

07:00h	Trobada dels participants a l'era d'El Colomer i organització de la collita de segadors
07:15h	Inici de la sega
08:00h	Lligar les garbes i agafar-les Taller de "nines de collita", a càrrec de Laura Baradó
09:30h	Esmorzar dels segadors
10:30h	Un himne a Demèter, a càrrec de Hèctor (per participar en els rituals, porteu vestits o túniques blanques i cintes pel cap)
11:30h	Miles grecs, marçadors musicals a càrrec de Mite i Mite
12:00h	Taller d'esgualar, a càrrec del grup de dones de Tona
13:00h	Cloenda

Obert a tothom i gratuït. Per participar, cal inscriure's abans del 22 de juny a: escomuseu@elcolomer.com

Organitzat per:

DD.AA. *L'Aiguadolç. Revista de literatura*. Núm. 45. Noves veus a escena: el teatre valencià entre dos segles. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (Pedreguer, 2016). 161 pàg. ISSN 1131-105

El núm. 45 de la revista de Literatura *L'Aiguadolç*, con és habitual

en aquesta publicació periòdica de l'IECMA, aporta un dossier ben interessant i, sovint, com és el cas que ens ocupa, de temàtica encara poc estudiada ("Noves veus a escena: el teatre valencià entre dos segles", n'és el títol). De fet, aborda autors de textos per al teatre apareguts al llarg dels anys noranta i principis del segle actual que usen normalment la llengua catalana.

Primerament, Ramón Rosselló, l'acreditat coneixedor del nostre teatre contemporani que coordina aquest dossier, hi fa un recorregut per la nòmina dels nous creadors de teatre de text per a adults. Patrícia Pardo s'encarrega d'analitzar la progressiva incorporació de la dona com a creadora escènica i Roser Soler s'ocupa de la viva presència del teatre per a infants.

A continuació, Josep Lluís Sirena, Enrique Herreras i Raquel Molina se centren respectivament en les trajectòries consolidades dels autors Carles Alberola i Roberto Garcia i de

la creació col·lectiva de la companyia El Pont Flotant.

Aquest dossier es completa amb una densa entrevista amb Pilar Almeria, directora artística del Teatre Micalet, una institució valenciana de llarga tradició.

Per altra banda, l'apartat d'"Antologia" d'aquest número aporta la traducció directa de l'alemany, a càrrec d'Elija Lutze, d'uns fragments especialment significatius de la peça dramàtica *La fi del món* (1936), de Jura Soyfert. Aquest autor, confinat per jueu al cap de Dachau, hi va morir de vint-i-sis anys.

El present número de *L'Aiguadolç* complementa amb una coneguda secció de "Ressenyes i comentaris", que ens apropen a algunes novetats significatives de la narrativa valenciana, així com amb una aproximació a la famosa Trilogia USA de John Dos Passos.

FRANCESC VISO
CCEPC

MARTÍN MANZANO, Rafael / VILÀS GALINDO, Ernest [Coord.]. *Història de la Societat de Carreters Sant Antoni Abat de Santa Perpètua de Mogoda. Cent anys de patrimoni cultural 1916-2016*. Cercle de Recerques i Estudis Mogoda CREM (Santa Perpètua de Mogoda, 2016). 240 p ISBN 978-84-617-7954-3.

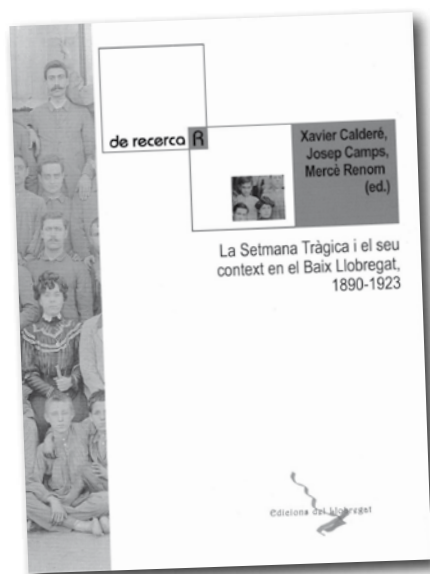
Dues han estat les raons d'aquesta edició. D'una banda la celebració de l'aniversari centenari d'una associació cultural i, d'altra, el manteniment de la festivitat agrícola de Sant Antoni Abat dins d'una socie-

tat plenament industrial. Aquestes raons van motivar que dues entitats perpetuenques unissin esforços per tal d'explicar tals fets. El llibre dedica quatre articles a descriure com ha evolucionat la Societat de Carreters local al compàs de l'evolució del seu poble. El primer explica com era Santa Perpètua en aquell inici del segle XX on un grup de carreters, basters, traginers, etc. van decidir donar forma jurídica a una antiga festivitat preexistent. El segon descriu les vicissituds dels carreters per a consolidar la festa i la formació dels seus trets característics (abanderats, coca, benedicció, passada de carros, bèsties i persones, ball, etc.). Superat l'atzucac de la guerra civil, el tercer text dona fe de com la industrialització, tímida fins aleshores, arriba a la localitat, transformant els camps de cereals en polígons industrials i als pagesos en obrers fabrils. Conseqüentment, el quart article es va dedicar a l'adaptació de la festa gremial i pagesa a festa reivindicativa d'un passat i unes arrels que donen iden-

titat al veïnat d'inicis del segle XXI. El cinquè article redacta unes notes que permetran donar fe del manteniment de la festivitat als dos vallesos, on gairebé el 50% dels pobles i ciutats la mantenen.

La resta de texts, fins a quinze, ens acosten a diferents aspectes del món relacionat amb l'objecte d'estudi: els Tres Tombs al Paísos Catalans; el món del transport per carretera abans de la motorització; l'ofici de constructor de carros i altres vinculats; vida, obra i iconografia de Sant Antoni; crònica de la construcció del monument als carreters que rep als visitants entrant des de Sabadell al poble; l'anotació detallada de tots els actes celebrats al llarg de l'any del centenari i, per cloure, la llista de membres de la junta i abanderats al llarg d'aquests cent anys i la reproducció de documents històrics com l'acta fundacional i els Estatuts de 1916.

FRANCESC VISO
CCEPC

CALDERÉ, Xavier / CAMPS, Josep / RENOM, Mercè, [Ed.]. *La Setmana Tràgica i el seu context en el Baix Llobregat, 1890-1923*. R de Recerca. Estudis 10. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat (Sant Feliu de Llobregat, 2016). 392 pàg. ISBN 978-84-944273-3-6

Aquesta és la darrera aportació a les Recerques Col·lectives que el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat convoca periòdicament. Els fets de la Setmana Tràgica a la ciutat de Barcelona són coneguts, però es desco- neix el què va succeir a altres àrees de Catalunya. La perseverança dels editors

ha fet possible que la recerca arribés a bon port. Aprofito per manifestar-los el meu agraïment: mica en mica el Baix Llobregat va reconstruint la seva història contemporània i ja disposa d'una bibliografia de qualitat.

Com succeeix en les Recerques Col·lectives, la participació està relacionada amb la motivació dels investigadors i amb la disponibilitat de documents d'arxiu sobre el tema. En aquest cas comptem amb treballs de 10 pobles, introduïts per una anàlisi general d'E. Masjuan i M. Renom, "L'impacte polític de la Setmana Tràgica al Baix Llobregat: una aportació des de la història local", que contextualitza i marca les diferències entre tres tipologies de territoris: els què tenien producció industrial al segle XIX, les localitats amb agricultura i nova indústria i els pobles que a inicis del segle XX encara tenien una economia de base agrària. Les zones amb presència industrial més antiga és on l'impacte dels fets de la Setmana Tràgica va ser més gran, ja que és on el republicanisme i el radicalisme començaven a estar organitzats.

Del primer grup comptem amb recerques de Sant Feliu de L. responsabilitat d'A. G. Larios; de Cornellà i Cervelló amb l'anàlisi del sindicalisme vidrier de J. Ibarz; i de Molins de Rei, amb l'aportació de J. Belmonte. De la segona tipologia hi ha aportacions de Santa Coloma de Cervelló, de J. Padró; de Sant Just Desvern, de J. Amigó i R. Masdeu;

i d'Esplugues de Llobregat, responsabilitat de R. Vilardell. La tercera tipologia està integrada per un estudi sobre Sant Andreu de la Barca, de J. Camps; dues col·laboracions d'en J. Campmany sobre Gavà; l'aportació de Viladecans de X. Calderé i la del Prat de Llobregat de M. Gómez Inglada.

La visió diferenciada de les tres àrees és una de les aportacions més interessants de la recerca, complementada per l'estudi de dues trajectòries personals, l'una la d'un matrimoni de mestres racionalistes formats a l'Escola Moderna que arribaren a Sant Feliu el 1910, de M. L. Retuerta, i l'altra sobre "El paper dels diputats republicans Laureà Miró i Eduard Micó durant la Setmana Tràgica", a cura de M. Renom. Finalment, J. M. Pons-Altés i M. A. López-Morell analitzen la Setmana Tràgica al Baix Llobregat a través dels informes ministerials.

La recerca ens ajuda a conèixer com a través de la vida associativa cultural, sobretot del cant coral i els ateneus populars, es van anar canalitzant entre 1890 i 1923 les inquietuds polítiques de caràcter republicà i com la "nova política" va intentar trencar amb els límits que imposava a la democràcia el clientelisme caciquil de la restauració, molt viu als pobles sense indústria, i feble allà on els obrers industrials havien après a organitzar-se.

GEMMA TRIBÓ TRAVERIA

CRIVILLÉ, Florenci [Coord.]. *Ibix 9 / Annals 2014-15*. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (Ripoll, 2016). 381 pàg. ISSN 2339-9724

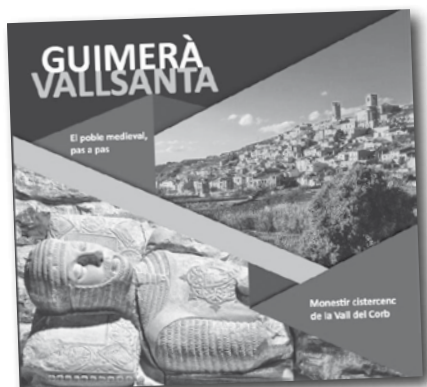
Els Col·loquis d'Estudis Transpirinencs, iniciats l'any 1998 i de celebració biennal, són un punt de trobada

important entre persones interessades en l'estudi i la difusió del coneixement de distintes realitats del passat i el present que configuren parts significatives del patrimoni de les muntanyes i les valls pirinenques, tot lligat sempre a les perspectives de la condició humana. En la seva novena edició celebrada a Canillo el tema que centrà les aportacions fou: *Contraban d'idees. Contagi, innovació i dissidència a través del Pirineu*. Totes les aportacions del col·loqui —vint-i-cinc en total— han quedat recollides en el corresponent volum dels *Ibix* que en la seva edició han trobat com sempre l'eficient cura de Florenci Crivillé. El propòsit de la convocatòria de 2015 era analitzar els Pirineus com a espai per al flux de les idees, els diferents mitjans emprats per a la seva difusió o els personatges que van tenir més incidència en aquests processos. En bona part es tractava de tenir present que les muntanyes sempre han trobat camins per a relacionar, per

a comunicar, per a transportar idees entre parts i bandes de la serralada, entre persones i cultures. Les idees al llarg de la història han trobat fronteres on determinats poders en períodes concrets les han volgut deturar o regular, malgrat la inevitable propagació implícita a la seva condició. Si alguna cosa pot sintetitzar la convocatòria de les nou edicions dels col·loquis és precisament la circulació d'idees prèviament elaborades a partir de la recerca i la reflexió. De tot això, des de vessants molt distintes, des de diferents territoris i en èpoques allunyades entre si tracten les aportacions presentades en els col·loquis de Canillo que, per la seva extensió, tant sols aquí podem donar notícia de la seva edició.

L'edició de les actes del col·loqui ens enllaça directament amb la propera edició que tindrà lloc a Queralbs el 29 i 30 de setembre d'enguany amb el tema *L'aprofitament dels recursos naturals als Pirineus*.

JOSEP SANTESMASES I OLLÉ

DD.AA. *Guimerà Vallsanta. El poble medieval pas a pas. Monestir cistercenc de la Vall del Corb.* Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs / Museu de Guimerà. Associació guimerà.info (Lleida, 2016). 415 pàg. ISBN 978-84-16452-19-4

Obra coral, en la qual han participat gairebé 30 autors (més de 40 si hi comptem els autors de les fotografies) centrada en la difusió del patri-

moni de la vila de Guimerà i particularment de l'antic monestir cistercenc de Santa Maria de Vallsanta (fundat a mitjan segle XIII i extingit el 1589).

El llibre està dividit en dues parts i un breu annex. La primera part consisteix en un recorregut patrimonial a través de la vila i la seva rodalia, des del riu Corb al santuari de la Bovera i el monestir de Vallsanta, tot passant pels principals carrers, els elements arquitectònics més destacats (l'església —amb els seus dos retaules: un de gòtic, del qual a Guimerà se n'exposa una còpia de gran qualitat, i un de modernista, obra de Jujol—, el castell, els portals, etc.) i amb un esment al mercat medieval.

Si la part precedent de l'obra constitueix un exercici de divulgació, la segona (molt més extensa) recull fonamentalment aportacions científiques (del camp de la història, l'arqueologia i l'arquitectura) al voltant de l'antic monestir de Vallsanta.

Aquest llibre, però, no hauria es-

tat possible si els esdeveniments de l'any 1967 s'haguessin produït en un sentit diferent a com ho van fer. En aquell any, la venda dels terrenys on s'ubica Vallsanta a un nou propietari va posar en perill les ruïnes del monestir, que van ser salvades gràcies a la iniciativa dels vilatans i a la col·laboració de les autoritats provincials. L'estima de la gent de Guimerà pel seu patrimoni ve de lluny i aquest llibre no n'és sinó una mostra més.

Les aportacions científiques al voltant de Vallsanta són diverses i totes elles dignes d'esment, però, per les limitacions d'espai, esmentarem només l'escultura funerària: l'heràldica i, particularment, l'escultura ja-cent que decora el sarcòfag del cavaller Bernat de Boixadors, peça de gran vàlua artística, executada al segle XIV i atribuïda a Guillem Seguer (exposada al Museu de Guimerà).

MARCEL J. POBLET

novetats bibliogràfiques

ALCALDE VILÀ, Sergi / CARBONELL MARTÍNEZ, Maite / MARTÍ REY, Gemma / MAS GIBERT, Xavier / SÀIZ i XIQUÉS, Carles / SALMERÓN SÁNCHEZ, Pilar / TERREU GASCON, Miquel. *Lluís Domènech i Montaner (1849 – 1923). Obra arquitectònica raonada.* Volum I. . Centre d'Estudis Lluís Domènech i Montaner (Canet de Mar, 2016). 771 pàg. ISBN 978-84-943695-7-5

ARNABAT, Ramon [Coord.] / SANCHO, Daniel / SOLER, Maria / VIDAL, Jordi. *Fires i mercats a Vilafranca i al Penedès. Economia i sociabilitat.* Assaig 137. Institut d'Estudis Penedesencs (Vilafranca del Penedès, 2016). 203 pàg. ISBN 978-84-15017-25-7

CASSAS I ROCA, Jordi / MIQUEL I SERRA, Domènec. *Aspectes de l'Edat Moderna a Sant Cugat del Vallès.* Dossiers Santcugatencs 1. Grup d'Estudis Locals de Sant Cugat del Vallès (Sant Cugat del Vallès, 2017). 191 pàg. ISBN 978-84-617-8268-0

DD.AA. *Annals.* Núm. 27. Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (Olot, 2016). 339 pàg. ISSN 0211-8424

DD.AA. *Annals.* Volum 47. Institut d'Estudis Empordanesos (Figueres, 2016). 644 pàg. ISSN 1136-0267

DD.AA. *Aguaites. Revista d'investigació i assaig.* Núm. 36. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (Ondara, 2016). 172 pàg. ISSN 02 14-269

DD.AA. *Andorra, país de pas i de refugi. Homenatge a Lúcia Armengol i Vila.* Papers de recerca històrica, 8. Societat Andorrana de Ciències (Andorra la Vella, 2016). 153 pàg. ISBN 978-99920-61-30-5

DD.AA. *Aplec de Treballs.* Núm. 34. Homenatge a l'Agrupament Escolta de Montblanc i a Josep M. Carreras Tarragó. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà (Montblanc, 2016). 315 pàg. ISSN 0211-9722

DD.AA. *Cooperació Catalana.* Núm. 405. Fundació Roca i Galès (Barcelona, gener 2017). 28 pàg. ISSN 1133-8415

DD.AA. *Cooperació Catalana.* Núm. 406. Fundació Roca i Galès (Barcelona, febrer 2017). 28 pàg. ISSN 1133-8415

DD.AA. *Cooperació Catalana.* Núm. 407. Fundació Roca i Galès (Barcelona, març 2017). 28 pàg. ISSN 1133-8415

DD.AA. *Cooperació Catalana.* Núm. 408. Fundació Roca i Galès (Barcelona, abril 2017). 28 pàg. ISSN 1133-8415

DD.AA. *Cooperació Catalana.* Núm. 409. Fundació Roca i Galès (Barcelona, maig 2017). 28 pàg. ISSN 1133-8415

DD.AA. *Cooperació Catalana.* Núm. 410. Fundació Roca i Galès (Barcelona, juny 2017). 28 pàg. ISSN 1133-8415

DD.AA. *Dovella.* Núm. 118. Centre d'Estudis del Bages (Manresa, Primavera - estiu 2016). 58 pàg. ISSN 0214-2430

DD.AA. *El Sot de l'Aubó.* Núm. 59. Centre d'Estudis Canetencs (Canet de Mar, març 2017). 36 pàg. ISSN 2013-6285

DD.AA. *El Sot de l'Aubó.* Núm. 60. Centre d'Estudis Canetencs (Canet de Mar, juny 2017). 36 pàg. ISSN 2013-6285

DD.AA. *Estudis Altafullencs.* Núm. 40. Centre d'Estudis d'Altafulla (Altafulla, 2016). 172 pàg. ISSN 0210-5306

DD.AA. *Fonts*. Núm. 69. Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell (Argentona, gener 2017). 28 pàg. ISSN 1887-9381

DD.AA. *Fonts*. Núm. 70. Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell (Argentona, abril 2017). 52 pàg. ISSN 1887-9381

DD.AA. *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. Núm. 117. Museu Arxiu de Santa Maria (Mataró, gener 2017). 48 pàg. ISSN 0212-9248

DD.AA. *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*. Núm. 118. Museu Arxiu de Santa Maria (Mataró, abril 2017). 44 pàg. ISSN 0212-9248

DD.AA. *La Portadora*. Núm. 1. Centre d'Estudis del Priorat / Arxiu comarcal del Priorat (Falset, 2016). 197 pàg. ISSN 2462-7224

DD.AA. *La Resclosa*. Núm. 20. Centre d'Estudis del Gaià (Vila-rodona, 2016). 156 pàg. ISSN 1886-4791

DD.AA. *L'Erol*. Núm. 131. Ceps vells, nous paisatges. La cultura vinícola al Berguedà. Àmbit de Recerques del Berguedà (Berga, 2017). 72 pàg. ISSN 0212-445

DD.AA. *Lo Floc*. Núm. 217. Juliol - setembre 2016. Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar (Riudoms, 2016). 58 pàg. ISSN 2014-4830

DD.AA. *Lo Floc*. Núm. 218. Octubre - desembre 2016. Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar (Riudoms, 2016). 52 pàg. ISSN 2014-4830

DD.AA. *Lo Floc*. Núm. 219. Gener - març 2017. Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar (Riudoms, 2017). 76 pàg. ISSN 2014-4830

DD.AA. *Lo Senienç. Memòria, natura i llengua*. Número especial - 12. Centre d'Estudis Seniençs (La Sénia, 2016). 86 pàg. ISSN 1880-2870

DD.AA. *Mascançà. Revista d'estudis del Pla d'Urgell*. Núm. 7. Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascançà (Mollerussa, 2016). 189 pàg. ISSN 2013-9462

DD.AA. *Memòria 2016*. Centre d'Estudis d'Isona i Conca Dellà. (Isona i Conca Dellà 2016). 146 pàg.

DD.AA. *Mestall*. Núm. 40. Associació d'Història Rural. (Girona 2016). 20 pàg. ISSN 2462-5345

DD.AA. *Miscel·lània del CERE*. Núm. 26. La Torre de l'Espanyol. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre (Flix, 2016). 344 pàg. ISSN 2385-4294

DD.AA. *Modilianum*. Núm. 55. Associació cultural Modilianum (Moià, 2016). 96 pàg. ISSN 1130-1252

DD.AA. *Notes*. Núm. 32. El carnaval a Mollet. Centre d'Estudis Molletans (Mollet del Vallès, 2017). 220 pàg. ISSN 1578-6009 ISBN 978-84-946558-0-7

DD.AA. *Oppidum. Revista cultural del Solsonès*. Núm. 13. (Solsona, 2016). 137 pàg. ISSN 1578-6009 ISSN 1577-5453

DD.AA. *Recull de treballs*. Núm. 17. Centre d'Estudis Sinibald de Mas (Torredembarra, 2016). 271 pàg. DL T-2141-1983

DD.AA. *Shikar*. Núm. 3. Centre d'Estudis Comarcals del Segrià (Artesa de Lleida, 2016). 157 pàg. ISSN 2385-412X

DD.AA. *Temps de Franja*. Núm. 133. Iniciativa Cultural de la Franja (Calaceit, abril 2017). 20 pàg. ISSN 1695-7709

DD.AA. *Terme. Revista d'història*. Núm. 31. Centre d'Estudis Històrics de Terrassa / Arxiu Històric de Terrassa / Arxiu Comarcal del Vallès Occidental (Terrassa, novembre 2016). 271 pàg. ISSN 2013-6678

FÀBREGAS, Josep / DE ANCIOLA, Montserrat [Coord.]. *Jornades d'arquitectura modernista. El Modernisme, Domènech i Montaner i el seu temps*. Assaig 137. Centre de Lectura de Reus / Arola Editors / Publicacions URV (Reus / Tarragona, 2016). 187 pàg. ISBN 978-84-8424-516-2

FÀBREGAT, Emeteri / JANÉ, Núria / MURILLO, Francesc / ROCA, Sònia / ROQUÉ, Ramon / SERRA, Anna I. / VAQUER, Sònia / VIDAL, Jacobo. *Arqueologia i patrimoni industrial a les comarques de Tarragona*. Institut d'Estudis Vallencs (Valls, 2016). 107 pàg. ISBN 978-84-86083-78-6

FERNÁNDEZ-GAITÁN, Josep / JORDANA, Josep. *Passejades per la història de l'Hospitalet de l'Infant*. Centre d'Estudis de l'Hospitalet de l'Infant (L'hospitalet de l'Infant, 2017). 116 pàg. ISBN 978-84-9034-620-4

MERCADAL, Carles [et al.]. *Illaners 2016*. Quaderns Xibau de poesia, núm.

16. Institut Menorquí d'Estudis (Maó, 2016). 85 pàg. ISBN 978-84-15291-18-3

NAVAIS, Joan [Coord.]. *Un segle i mig de cultura a Reus i a Catalunya. La cultura que ha generat el Centre de Lectura de Reus*. Assaig 143. Centre de Lectura de Reus / Arola Editors / Publicacions URV (Reus, 2017). 216 pàg. ISBN 978-84-8424-604-6

OTIÑA HERMOSO, Pedro. *Pirates i corsaris. Els atacs contra Vila-seca i la costa del Camp de Tarragona*. Monografies de Vila-seca, 22. Agrupació Cultural de Vila-seca (Vila-seca, 2016). 181 pàg. DL T 1567-2016

PONS, Joan. *Pedraules (II)*. Petit format, 31. Institut Menorquí d'Estudis (Maó, 2017). 286 pàg. ISBN 978-84-15291-28-2

PONS i POVEDANO, Miquel Àngel. *El gran tour del pintor Calbó*. Petit Format, 30. Institut Menorquí d'Estudis (Maó, 2016). 147 pàg. ISBN 978-84-15291-25-1

PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. / PUNCERNAU I FERRER, Carles [Ed.]. *Pere Alsius i Torrent (1839-1915). Un farmacèutic entre la Renaixença literària i la científica*. Quaderns, 36. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles (Banyoles, 2016). 244 pàg. ISBN 978-84-617-5371-0

PUJALS COBO, Rebeca. *"Ressó de japonisme". Un recorregut per la col·lecció de literatura artística japonesa del Centre de Lectura de Reus*. Assaig, 139. Centre de Lectura de Reus / Arola Editors / Publicacions URV (Reus, 2017). 198 pàg. ISBN 978-84-945335-5-6

RIU MARGALEF, Josep M. *Plovía a bots i barrals*. Quaderns de divulgació cultural, 31. Centre d'Estudis Riudomencs "Arnau de Palomar" (Riudoms, 2016). 129 pàg. ISBN 978-84-617-6355-9

SERRANO JIMÉNEZ, Lluís. *Pràctiques de propietat i dinàmiques socials (Catalunya, 1850-1910)*. Estudis, 18. Associació d'Història Rural (Girona, 2016). 322 pàg. ISBN 978-84-9984-349-0

SOLER SIQUIER, Bàrbara / OLIVER SOLER, Bàrbara. *Llibretes de cuina del segle XIX*. Capcer, 32. Institut Menorquí d'Estudis (Maó, 2016). 125 pàg. ISBN 978-84-15291-16-9

Centres i instituts d'estudis adherits a la CCEPC

1. Agrupació Cultural Vila-seca (Vila-seca)
2. Àmbit de Recerques del Berguedà (Berga)
3. Amics de Besalú i el seu Comtat (Besalú)
4. Amics del Castell de Gelida (Gelida)
5. Amics del Museu de Pallegà (Pallegà)
6. Arxiu d'Història de Castellar (Castellar del Vallès)
7. Arxiu Festiu Catalunya. Fundació Privada (Barcelona)
8. Associació Catalana de Documentació Històrica Patrimonial i Familiar (Sant Vicenç de Castellet)
9. Associació Cultural Baixa Segarra (Santa Coloma de Queralt)
10. Associació Cultural del Matarranya (Calaceit)
11. Associació Cultural del Montserrat (Collbató)
12. Associació Cultural "Modilianum" (Moià)
13. Associació de Cultura del Comú de Particulars (la Poble de Segur)
14. Associació d'Estudis Torellonencs (Torelló)
15. Associació d'Història Rural (Girona)
16. Associació Grup de Recerca de Cerdanya (Puigcerdà)
17. Associació Mirmanda (Figueres - El Soler)
18. Associació Poble Vell de Corbera d'Ebre (Corbera d'Ebre)
19. Ateneu Popular de Calonge (Calonge)
20. Centre de Recerca Històrica del Poble-sec - CERHISEC (Barcelona)
21. Cercle de Recerques i Estudis "Mogoda" (Santa Perpètua de Mogoda)
22. Centre d'Estudis Alcoverencs (Alcover)
23. Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell (Argenton)
24. Centre d'Estudis Beguetans (Begues)
25. Centre d'Estudis Cadaquesencs (Cadaqués)
26. Centre d'Estudis Canetencs (Canet de Mar)
27. Centre d'Estudis Centelles (Centelles)
28. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles (Banyoles)
29. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat (Sant Feliu de Llobregat)
30. Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (Ripoll)
31. Centre d'Estudis Comarcals del Segrià (Artesa de Lleida)
32. Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada (Igualada)
33. Centre d'Estudis d'Altafulla (Altafulla)
34. Centre d'Estudis d'Avià (Avià)
35. Centre d'Estudis de Gavà (Gavà)
36. Centre d'Estudis de Granollers (Granollers)
37. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà (Montblanc)
38. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre (Flix)
39. Centre d'Estudis de les Garrigues (les Borges Blanques)
40. Centre d'Estudis de l'Hospitalet (l'Hospitalet de Llobregat)
41. Centre d'Estudis de l'Hospitalet de l'Infant (l'Hospitalet de l'Infant)
42. Centre d'Estudis de Montjuïc (Barcelona)
43. Centre d'Estudis de Sant Cebrià (Sant Cebrià de Vallalta)
44. Centre d'Estudis de Sant Pere de Vilamajor (Sant Pere de Vilamajor)
45. Centre d'Estudis del Bages (Manresa)
46. Centre d'Estudis del Besòs-Canyet (Badalona)
47. Centre d'Estudis del Gaià (Vila-rodona)
48. Centre d'Estudis del Lluçanès (Prats de Lluçanès)
49. Centre d'Estudis del Priorat (Torroja)
50. Centre d'Estudis del Voltreganès (Sant Hipòlit de Voltregà)
51. Centre d'Estudis dels Ports (Morella)
52. Centre d'Estudis de Subirats (Subirats)
53. Centre d'Estudis d'Isona i Conca Dellà (Isona)
54. Centre d'Estudis d'Ulldecona (Ulldecona)
55. Centre d'Estudis Escalencs (l'Escalà)
56. Centre d'Estudis Històrics de Terrassa (Terrassa)
57. Centre d'Estudis Ignasi Iglesias (Barcelona)
58. Centre d'Estudis Lacetans (Solsona)
59. Centre d'Estudis Lluís Domènech i Montaner (Canet de Mar)
60. Centre d'Estudis Locals d'Alaior - Fòrum 3r Mil·lenni (Alaior)
61. Centre d'Estudis "Lo Lliscó" (Mas de Barberans)
62. Centre d'Estudis Martorellencs (Martorell)
63. Centre d'Estudis Molletans (Mollet del Vallès)
64. Centre d'Estudis Mont-roigencs (Mont-roig del camp)
65. Centre d'Estudis Planers (Santa Bàrbara)
66. Centre d'Estudis Ribagorçans (Benavarrí)
67. Centre d'Estudis Riudomencs "Arnau de Palomar" (Riudoms)
68. Centre d'Estudis Santjustencs (Sant Just Desvern)
69. Centre d'Estudis Selvatans (la Selva del Camp)
70. Centre d'Estudis Selvatans (Santa Coloma de Farners)
71. Centre d'Estudis Seniens (la Sénia)
72. Centre d'Estudis Sinibald de Mas (Torredembarra)
73. Centre d'Estudis Tossencs (Tossa de Mar)
74. Centre de Documentació. Ecomuseu dels Ports (Horta de Sant Joan)
75. Centre de Lectura de Reus (Reus)
76. Centre de Recerques del Pla d'Urgell "Mascançà" (Mollerussa)
77. Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà (Montblanc)
78. Centre Miró de Mont-roig del Camp (Mont-roig del Camp)
79. Centre Picasso d'Orta - Associació UNESCO (Horta de Sant Joan)
80. Cercle d'Estudis Històrics i Socials "Guillem Oliver" del Camp de Tarragona (Tarragona)
81. Circare. Grup de Recerca Històrica (Barcelona)
82. Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola (Cerdanyola)
83. Consell Cultural de les Valls d'Aneu (Esterrí d'Aneu)
84. El bou i la mula (Premià de Mar)
85. Esbart Català de Dansaires (Barcelona)
86. Federació d'Instituts d'Estudis Comarcals del País Valencià (Bunyol)
87. Fundació Arnau Mir de Tost (Ager)
88. Fundació Bosch i Cardellach (Sabadell)
89. Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs (Lleida)
90. Fundació Roca i Galès (Barcelona)
91. Grup d'Estudis d'Esplugues (Esplugues de Llobregat)
92. Grup d'Estudis Hortariu de l'Ateneu Popular de Ponent (Lleida)
93. Grup d'Estudis Locals (Sant Cugat del Vallès)
94. Grup d'Estudis Sitgetans (Sitges)
95. Grup d'Investigació i Història de Sant Quirze (Sant Quirze del Vallès)
96. Grup de Recerca de Cervelló (Cervelló)
97. Grup de Recerca Folklorica d'Osona (Folgueroles)
98. Grup de Recerques de les Terres de Ponent (Sant Martí de Maldà)
99. Grup d'Història del Casal (Mataró)
100. Institut d'Estudis Balearics (Palma de Mallorca)
101. Institut d'Estudis Ceretans (Puigcerdà)
102. Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta (Pedreguer)
103. Institut d'Estudis Comarcals del Montsià (Amposta)
104. Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida (Ontinyent)
105. Institut d'Estudis del Baix Cinca (Fraga)
106. Institut d'Estudis del Baix Empordà (Sant Feliu de Guíxols)
107. Institut d'Estudis Eivissencs (Eivissa)
108. Institut d'Estudis Empordanesos (Figueres)
109. Institut d'Estudis Gironins (Girona)
110. Institut d'Estudis Penedesencs (Vilafranca del Penedès)
111. Institut d'Estudis Vallencs (Valls)
112. Institut de Llengua i Cultura Catalanes (Girona)
113. Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell (Adràl)
114. Institut Menorquí d'Estudis (Maó)
115. Museu Arxiu de Santa Maria - Centre d'Estudis Locals de Mataró (Mataró)
116. Observatori Sociodemogràfic de les Terres de Lleida (Lleida)
117. Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (Olot)
118. Patronat d'Estudis Osonencs (Vic)
119. Societat Andorrana de Ciències (Andorra la Vella)
120. Societat Arqueològica Lul·liana (Palma de Mallorca)
121. Taller d'Història de Gràcia. Centre d'Estudis (Barcelona)
122. Taller d'Història del Clot - Camp de l'Arpa (Barcelona)
123. Terra dels Avis (Elna)
124. Tot Història Associació Cultural (Barcelona)

FRONTISSA

Edita:

Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
Carrer del Carme, 47 (IEC) • 08001 BARCELONA
Tel. 933 248 585 ext 131 • Fax 932 701 180 • ccepc@iec.cat • www.ccepc.org

Consell de Redacció:

Josep M. Contel, Narcís Figueras, M. Carme Jiménez,
Marcel Poblet, Josep Santesmases i Francesc Viso

Dipòsit legal: T-730-2001 - Composició i impressió: Gràfiques del Matarranya. Calaceit

Amb el suport de:

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

Institut d'Estudis
de l'Alt Urgell

Diputació Tarragona

Diputació de Girona

Institut Ramon Muntaner

Diputació de Lleida

Institut
d'Estudis
ILERDENCs

Generalitat
de Catalunya